

**ЛИКОВНО
ОБРАЗОВАЊЕ**

ЗА

4.

РАЗРЕД

Издавач: МИНИСТАРСТВО ЗА ОБРАЗОВАЊЕ И НАУКУ
РЕПУБЛИКЕ МАКЕДОНИЈЕ
ул. Мито Хаџи-Василев Јасмин, 66

Рецензенти: Маја Рауник Кирков - председник
Касиопеа Наумовска - члан
Илија Кочовски - члан

Превод: Дарија Божиновска

Лектура: Гордана Јовић Стојковска

Стручна редакција: проф. др. Ивица Зорић

Штампа: Графички центар дооел Скопље

Решењем Министра за образование и науку Републике Македоније бр.10-1609/1 од 19.06.2009 године одобрава се употреба овог уџбеника

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св.Климент Охридски", Скопје
ОРДЕВ, Данчо
Ликовно образование за 4 одделение / Данчо Ордев. - Скопје :
Министерство за образование и наука, 2009. - 87 стр. : илустр. во боја ; 29 см

ISBN 978-608-4575-33-7

373.3.016:73(075.2)=163.3

COBISS.MK-ID 79205898

ДРАГИ УЧЕНИЧЕ,

Овај уџбеник је намењен да ти помогне у настави из ликовног образовања. Његов циљ је да те уведе у чаробни свет ликовне уметности. У уџбенику су обрађене најразноврсније садржине које ће те теоретски и визуелно упознати са врстама ликовног стваралаштва, са ликовним језиком, са материјалима и техникама, са одређеним ликовним појмовима и са стваралаштвом и именима познатих светских и македонских ликовних уметника.

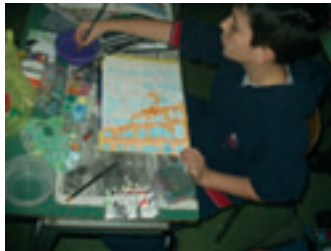
Из уџбеника ћеш дознати да се ликовна уметност дели на следећа ликовна подручја: цртање, сликање, пластично обликовање, графика и дизајн. Ликовни језик ће те упознати са ликовним елементима и принципима из којих је састављено ликовно дело.

Преко репродукција, смештених на страницама уџбеника, врхунских уметничких дела светских и македонских ликовних уметника, анализирај садржине ликовног језика, видећеш на који начин су их они употребили у својим делима.

У својим ликовним радовима, употребљавај оно што осећаш као своје.

Надам се да ћеш уживати у стварању лепих ликовних радова, а да ће ти предмет ликовног образовања претстављати посебно задовољство.

Аутор

АУТОПОРТРЕТИ ПОЗНАТИХ ЛИКОВНИХ УМЕТНИКА

5

Лазар Личеноски: **Аутопортрет**,
уље на платну

Албрехт Дирер: **Аутопортрет**,
цртеж

Винсент Ван Гог: **Аутопортрет**,
уље на платну

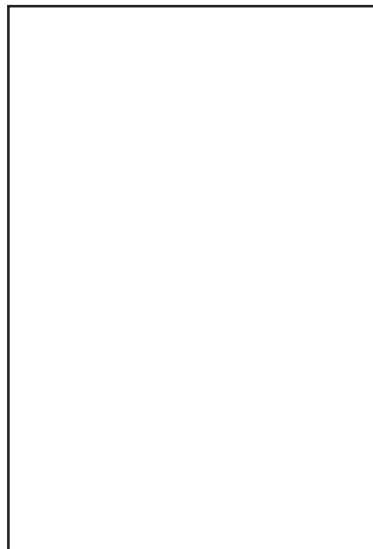
Франциско Гоја: **Аутопортрет**,
уље на платну

Енди Ворхолд: **Аутопортрет**,
графика

М. Милутиновић: **Аутопортрет**,
уље на платну

МОЈ АУТОПОРТРЕТ

_____

(име)

_____

(презиме)

_____

(разред)

_____

(основна школа)

(Нацртај свој аутопортрет у
празном простору)

Микеланђело: **Аутопортрет**, цртеж

САДРЖАЈ

6

ЛИКОВНА УМЕТНОСТ	8
ЛИКОВНИ ЈЕЗИК	10
Линија	12
Боја	14
Тон.....	16
Текстура.....	18
Смер	20
Величина	22
Облик-запремина	24
Простор.....	26
Контраст	28
Ритам-понављање.....	30
Хармонија.....	32
Равнотежа	34
Градација.....	36
Пропорција	38
Јединство	40
Композиција.....	42
Мотив	44

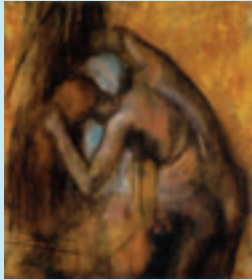

ЛИКОВНА ПОДРУЧЈА	50
ЦРТАЊЕ	52
Линија	54
Текстура.....	55
Простор.....	56
Ритам	57
Равнотежа	58
Туш.....	59

САДРЖАЈ

7

СЛИКАЊЕ.....	60
Боја	62
Градација.....	63
Гваш	64
Колаж.....	65

ГРАФИКА	66
Монотипија	68
Картон- штампа.....	69

ОБЛИКОВАЊЕ.....	70
Облик.....	71
Равнотежа	72
Боја	73
Пропорција	74
Композиција.....	75

ДИЗАЈН И ВИЗУЕЛНЕ КОМУНИКАЦИЈЕ.....	76
ГАЛЕРИЈА МАКЕДОНСКИХ ЛИКОВНИХ УМЕТНИКА.....	78
РЕЧНИК ПОЈМОВА	80
ТЕСТ 1	83
ТЕСТ 2	85

ЛИКОВНИ ЕЛЕМЕНТИ И ПРИНЦИПИ

8

МУЗИКА

КЊИЖЕВНОСТ

БАЛЕТ

• Човек се бави најразличитијим делатностима и занатима. У свету има толико много разноврсних професија које тешко могу да се наброје. Једно је сигурно, сви ми својим послом се међусобно помажемо у свакодневном животу и производимо једни за друге. Један део људи се бави уметношћу. Њих називамо уметницима. Дела уметника улепшавају наше слободно време у животу и човека чине срећним. Познајемо више врста уметности: музику, позориште, балет, књижевност, фотографију, а међу њима се убраја и ликовна уметност.

• Музичка уметност нас свакодневно прати кроз живот и преко лепоте звука и мелодије испуњава нашу свакодневницу.

ПОЗОРИШТЕ

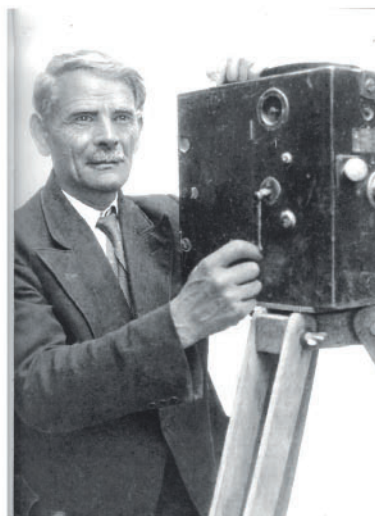
• Позоришна уметност помоћу кретања и говора на сцени обогађује наш живот посебним доживљајима.

• Балет користи лепоте говора тела, кретања и музике да би нас испунио посебном лепотом и доживљајима.

• Филм је уметност без које данашњи човек не може да замисли свој живот. Филм је присутан свуда и њиме је испуњено наше слободно време.

• Књижевност путем свог стваралаштва и лепоте речи обогађује наш духовни живот који не може да се замисли без књиге као нашег пријатеља.

• Преко фотографије човек упознаје свет као документ и визуелну представу.

ФИЛМ

ФОТОГРАФИЈА

ЛИКОВНА УМЕТНОСТ

ЛИКОВНА УМЕТНОСТ

СКУЛПТУРА

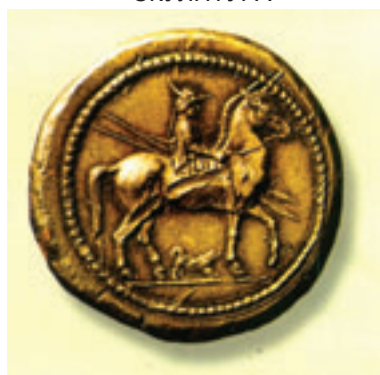
ЦРТЕЖ

ФРЕСКА

СЛИКА

РЕЉЕФ

• Дела ликовне уметности се праве од различитих материјала и служе да би нам улепшали простор где живимо, учимо и радимо. Човек је од свог постојања па до данас израђивао уметничка дела од различитих материјала. Ликовну уметност можемо да доживимо гледањем, а нека дела и помоћу додира.

СЛИКА

ГРАФИКА

СКУЛПТУРА

ДИЗАЈН

ЛИКОВНИ ЕЛЕМЕНТИ

10

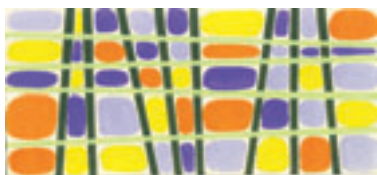
• Све уметности препознајемо према некој специфичности, музику према звуку и мелодији, књижевност и позориште према речи, балет према игри, а филм према дешавању. Све уметности се изражавају нечим специфичним, па тако и ликовна уметност. Изражавање ликовне уметности називамо ликовним језиком. Ликовни језик је много лак за савлађивање. Он се дели на ликовне елементе и ликовне принципе. Ми ћемо у уџбенику да се упознамо појединачно са сваким од њих, а преко цртања, сликања и вајања ћемо претставити наше ликовне радове. Ликовни елементи и принципи су изузетно једноставни за разумевање, а уједно ће нам помоћи да се ликовно изражавамо, као и да разумемо ликовну уметност. Ликовни елементи у ликовном језику су: линија, боја, тон, текстура, смер, величина, облик (запремина) и простор. Ликовни принципи су: контраст, ритам, хармонија, равнотежа, градијација, пропорција, јединство и композиција.

ЛИНИЈА

Линија припада елементима и њу препознајемо као траг на подлози када цртамо и пишемо.

БОЈА

Боју сусрећемо свуда око нас и она боји прекрасним бојама све оно што гледамо и што нас окружује.

ВЕЛИЧИНА

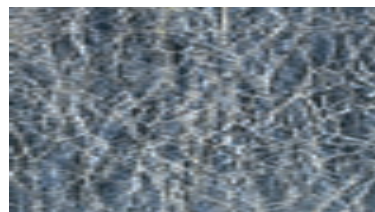
Величина је елемент који нам говори да су неке ствари око нас мање или веће.

ОБЛИК

Облик већ знамо. Сви предмети, па и ми сами, имамо форму и према којој се препознајемо.

ТОН

Тон представља светлије и тамније боје једне исте боје. Он се добија веома лако, мешањем црне и беле боје.

ТЕКСТУРА

Текстура је приказивање рапавих и глатких површина неких предмета.

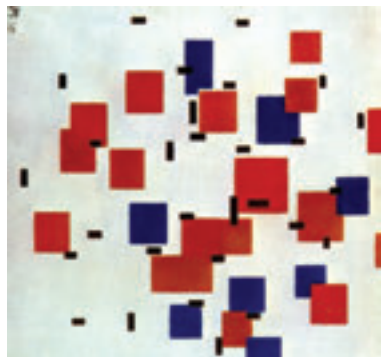
ПРОСТОР

Простор се представља на слици. Он се именује кроз све оно где се крећемо ми, птице, возила... Биљке расту слободно.

СМЕР

Смер је правац гледања једног цртежа, слике, скулптуре или графике.

КОНТРАСТ

Контраст је ликовни принцип. Он значи нешто супротно, као светло-тамно, велико-мало, ниско-високо, топло-хладно итд.

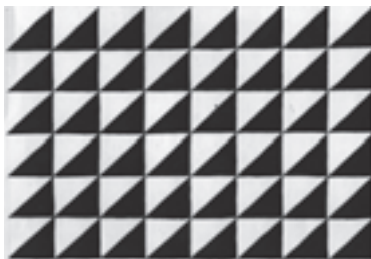
ГРАДАЦИЈА

Градација је можда нова реч, али помоћу ње учимо како се у ликовном стваралаштву постепено мења боја, линија, тон и други елементи.

ЈЕДИНСТВО

Јединство као принцип уређује ликовно дело у мирну целину.

РИТАМ

Понављање или ритам сусрећемо га свуда, у музици тонови имају ритам. Дан и ноћ се понављају, недеље, месеци и године се исто тако понављају итд.

КОМПОЗИЦИЈА

Композиција је крајњи принцип који нас учи како да распоредимо линије, боје, тонове у нашем ликовном делу.

ПРОПОРЦИЈА

Пропорција је како да се учине складним разне величине у делу као целини.

ХАРМОНИЈА

Хармонија значи како да створимо ликовни рад да би био складан и леп.

РАВНОТЕЖА

Равнотежа ће нам као принцип показати како да дело буде одмерен, а распоред у њему равнотеран.

ЛИНИЈА

Линија је први елемент којим се изражавамо у свом ликовном стваралаштву. Линију гледамо свуда око нас, у природи, биљкама, објектима, фигурама и у свим предметима који нас окружују. Линијом пишемо текстове и међусобно комуницирамо.

Линије делимо на криве и праве, а могу да буду дебеле и танке, кратке и дуге.

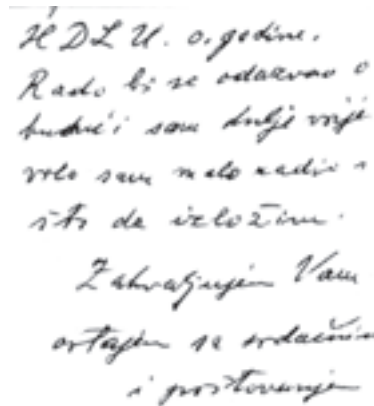
Разликујемо контурне и текстурне линије. Контурном линијом описујемо спољашни лик и форму предмета, или оно што приказујемо. Текстурна линија нам представља карактер површине предмета које цртамо, да ли су храпави или глатки. У зависности од густине линија и начина како их наносимо представљамо текстуру материјала.

Линија у природи

Линија од различитих материјала

Линија при писању

Линија у свакодневном животу

ЛИКОВНИ ЈЕЗИК

ЛИКОВНИ ЕЛЕМЕНТИ

Праве и криве линије

Праве, криве,дебеле, танке,кратке и дуге линије

Контурна линија

Текстурна линија

Васко Ташковски: **Дрво на периферији**, цртеж

Ордан Петлески: **Израстине**, туш, перо

Идејна скица за одећу

Дечји цртеж, текстурна и контурна линија

БОЈА

Боју срећемо свуда око нас, у природи, на предметима, и све што постоји на свету и

ма боју. Боја се види само у присуству светлости, природне или вештачке.

Без светлости нема боје.

Прва подела боја је на примарне и секундарне.

Примарне боје су: црвена, плава и жута. Од њих, свако од нас може, међусобним мешањем да добије неку од секундарних боја, на пример зелену, љубичасту и наранџасту.

На грчком језику боја се зове „хрома“ и од те речи настаје свеобухватна реч за боје, хроматске боје. У ликовном језику бела и црна не представљају боје, већ представљају светлост или таму. Због тога се бела и црна називају ахроматским бојама.

Приликом сликања можемо употребљавати боје које су сличне једна другој или боје које су међусобно контрастне.

Уколико сликамо сличним бојама кажемо да употребљавамо хармоничне боје, а ако сликамо супротним бојама кажемо да сликамо контрастно.

Код боја разликујемо различите врсте контраста међу којима је најпознатији комплементарни контраст. У овом контрасту боје се међусобно појачавају и делују лепше и израженије.

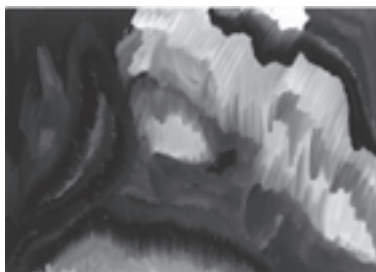
Међусобно комплементарне боје су зелена и црвена, плава и наранџаста, жута и љубичаста.

Боја у природи, фотографија

Хармонија са бојом

Ахроматске боје

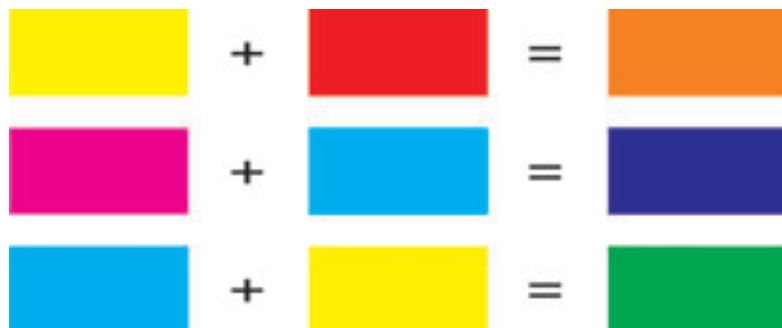
Пабло Пикасо: **Алжирке**, уље на платну (хроматске боје)

Драган Најденовски: **Предео 607**, уље на платну (хармоничне боје)

ЛИКОВНИ ЈЕЗИК

ЛИКОВНИ ЕЛЕМЕНТИ

Примарне боје и добијање секундарних боја

Светлост – бела боја

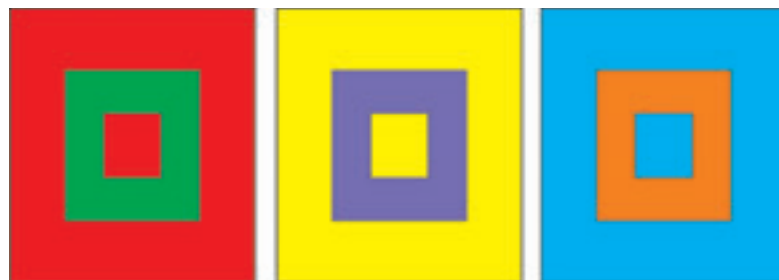
Тама- црна боја

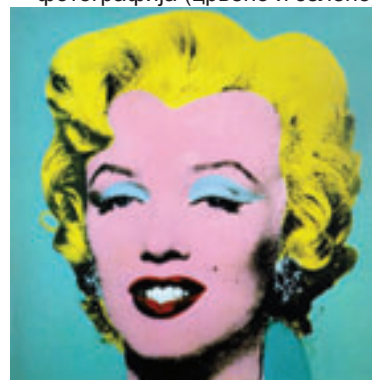
Обојени круг

Комплементарне боје **Цвет**, фотографија (црвено и зелено)

Комплементарни парови боја

Енди Вархолд: **Мерлин**, контрастне боје

ТОН

Тон је део боје. Од једне боје можемо да добијемо много светлих и тамних тонова исте боје. Тон је количина светлости у једној боји.

Ако једној боји постепено додајемо по мало светлости, односно беле боје, добијамо све светлију и светлију боју.

Уколико постепено додајемо по мало тамне, односно црне боје, добијамо све тамнију и тамнију боју. На пример, ако плавој постепено додајемо белу боју добијамо светлије и светлије тонове плаве, а ако постепено додајемо црну боју добијамо тамније и тамније тонове плаве боје.

Као и код боје, тако и код тона разликујемо хроматске и ахроматске тонове. Ако хроматским бојама додамо белу или црну боју добићемо хроматске тонове. Уколико би међусобно помешали белу и црну добили би ахроматске тонове.

Хроматска тонска лествица

Гоце Божурски: **Слика**, уље на дрвету (хармонични тонови)

Ахроматски тонови

Ђоко Матевски: **Грчеви**, уље на платну (тон)

ЛИКОВНИ ЈЕЗИК

ЛИКОВНИ ЕЛЕМЕНТИ

02

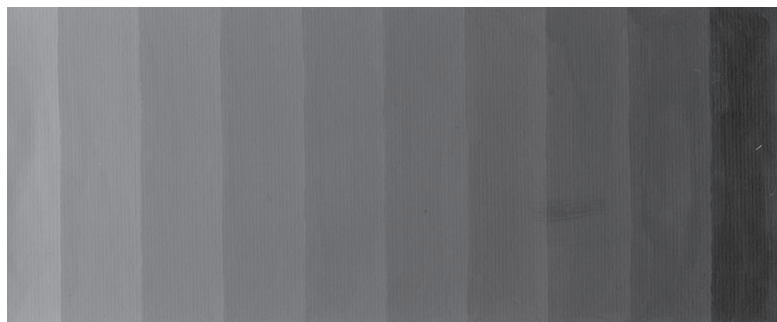
17

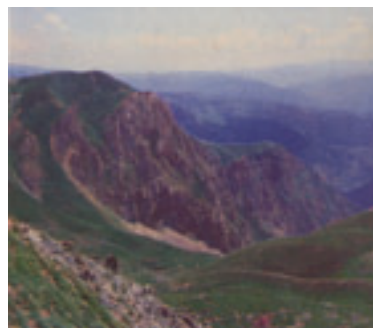
Хроматски тонови

Хроматска тонска лествица на плаво

Ахроматска тонска лествица

Тон у природи, фотографија

Рембрант: **Апостол**, уље на платну (тон)

К. Качев: **Адам**, уље на платну

ТЕКСТУРА

Сваки материјал и све што је урађено од неког материјала има површину. Површину можемо видети или осетити додиром.

Гледањем или додиром можемо забележити да ли је површина храпава, глатка, пријатна, непријатна, мека, тврда, мокра или сува.

Уколико површину представимо на цртежу, слици, графици или као скулптуру, резултат називамо текстуром.

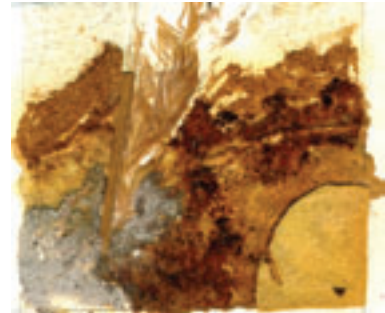
На својим цртежима, уметници текстуру представљају употребом линија. Да би се претставили различити материјали са разноврсним текстурама употребљавају се дебеле, тенке, дуге, косе, праве и криве линије.

Линије се цртају на различите начине, ређе и гушће збијене, дебље или тање, а, тиме се добија илузија текстуре. У ту сврху се употребљавају најразноврснији материјали и технике.

Текстура се добија и у сликању, употребом боја, у графици линијом и површином као и код скулптура помоћу клесања и гребања.

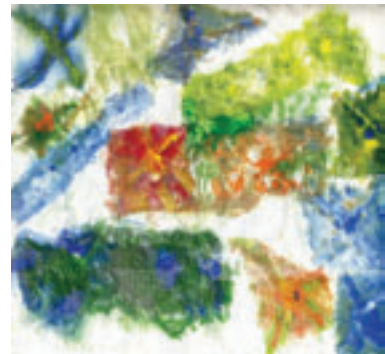
Природна текстура на камену

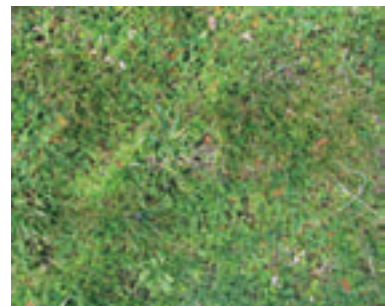
Текстура направљена бојом

Природна текстура

Текстура на вештачком материјалу

Природна текстура

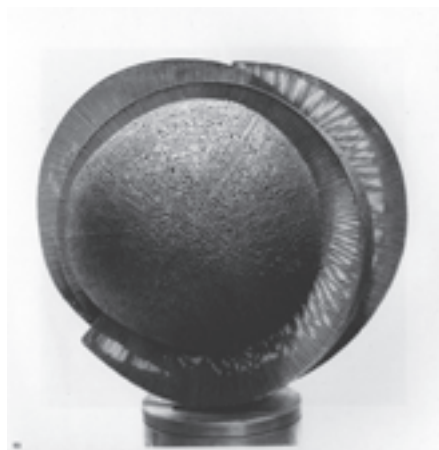

ЛИКОВНИ ЈЕЗИК

ЛИКОВНИ ЕЛЕМЕНТИ

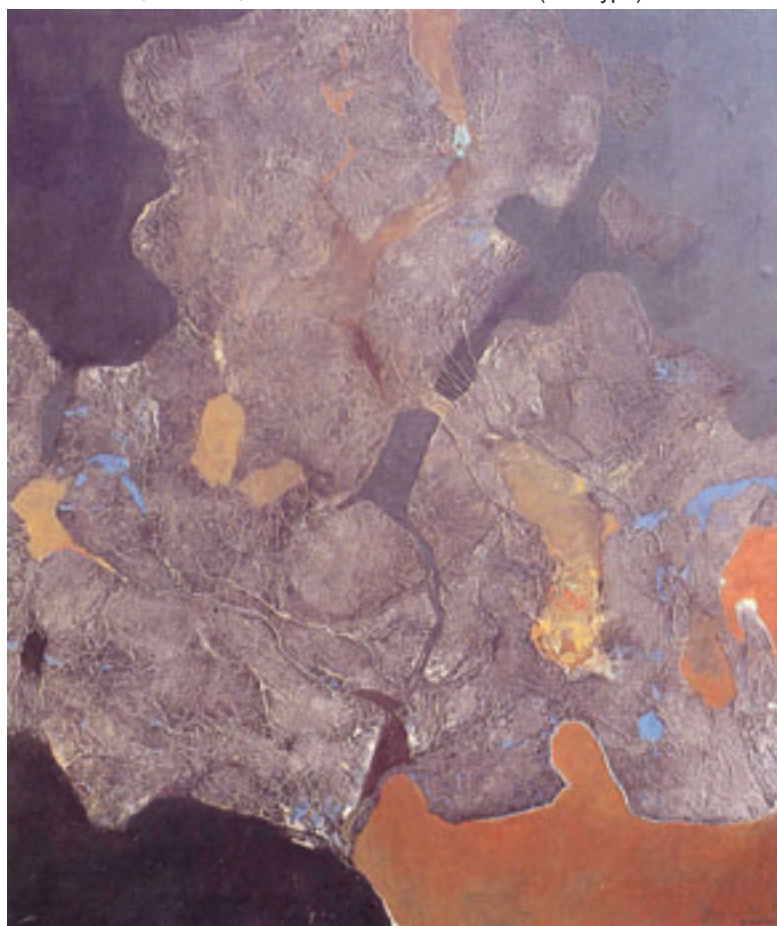
Текстура линије

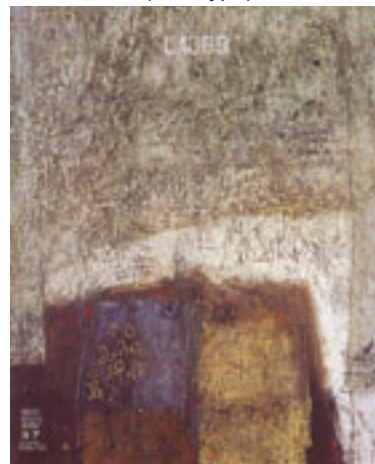
Душан Џамоња: **Метална скулптура 73**, метал (текстура)

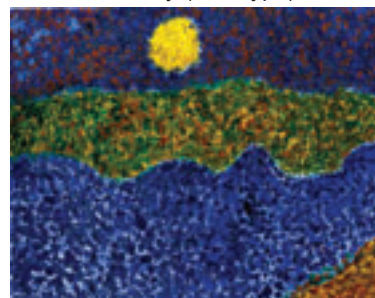
Ордан Петлески: **Језгро са процесом**, уље на платну (текстура)

Ристо Калчевски: **Слика 21-76**, уље на платну (текстура боје)

Калчев: **Слика 1-1369**, уље на платну (текстура)

Дечји рад (текстура са бојом)

СМЕР

Човек се креће у неком правцу. Правац или смер нашег кретања зависи од нашег циља. И наше око се све време креће у неком смеру. Гледамо испред себе, лево или десно, горе или доле. Када гледамо дрво, наше се око креће горе – доле. Када гледамо воз, реку или пут, наш смер гледања је лево - десно, односно он је хоризонталан. Када би гледали авион при слетању или полетању, наш смер гледања би био искошен.

И у ликовној уметности имамо ликовни елемент који називамо смер. То зависи од кретања нашег ока приликом посматрања неког уметничког дела.

У делу имамо линије, боје и површине које покрећу наше око у неком правцу. У зависности од тога како се креће наше око, разликујемо хоризонтални, вертикални и коси смер. Постоје и нека дела у којима се наше око задржава у њима, зато што непостоји нека сила која одређује смер. Тада кажемо да је то дело без смера..

Ако пажљиво погледамо дела представљена на овој страници уџбеника видећемо у којим смеровима се креће око.

Франциско Гоја: **Обучена Маја**, уље на платну
(коси смер)

Ел Греко: **Крштење Христа**, уље на платну (вертикални смер)

Коњовић: **Жито**, уље на платну
(хоризонтални смер)

Дело без смера

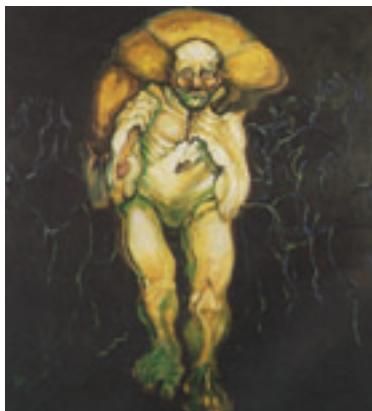

ЛИКОВНИ ЈЕЗИК

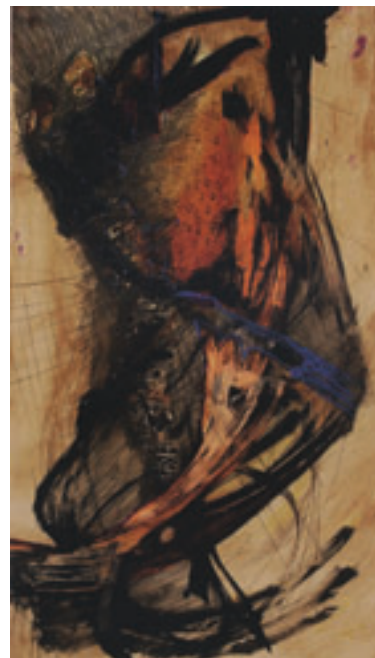
ЛИКОВНИ ЕЛЕМЕНТИ

Бернардо Стоци: **Свирач на лаути**, уље на платну (коси смер)

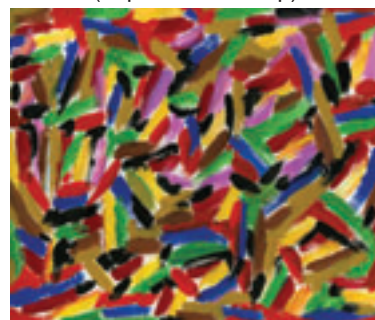

Владимир Георгиевски: **Златно теле**, уље на платну (вертикални смер)

Тања Таневска: **КА НА**, комбинирана техника (вертикални смер)

Дело са косим смером

Дело без смера

Марк Шагал: **Рођендан**, уље на платну (коси смер)

Тања Балаћ: **Неколико прича**, уље на платну (контраст смера)

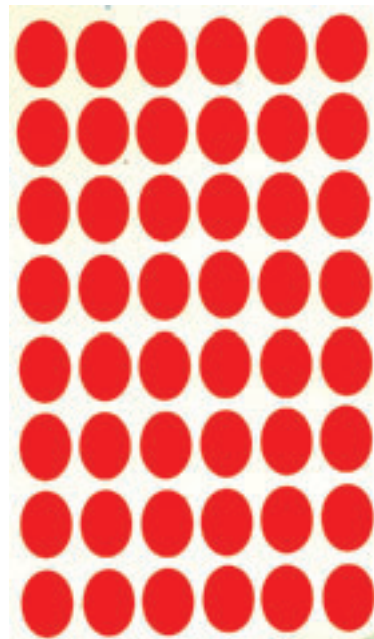
ВЕЛИЧИНА

Све оно што нас окружује има одређену величину, мању или већу. За све величине на свету кажемо да су релативне у зависности од тога коју величину чиме упоређујемо.

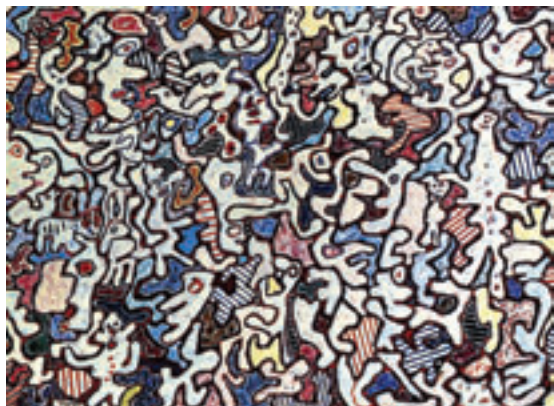
Ви, деца, овог разреда сте мањи ако се упоређујете са децом из виших разреда, или са одраслима, али сте већи ако се упоређујете са децом из обданишта. За једну зграду можемо рећи да је велика ако је упоредимо са мањом, али можемо рећи да је мала када је упоредимо са већом.

Све величине могу бити мање или веће, само зависи са чиме их упоређујемо.

У сваком ликовном делу употребљавамо разне величине облика, боја, линија и тонова са циљем да направимо лепу композицију.

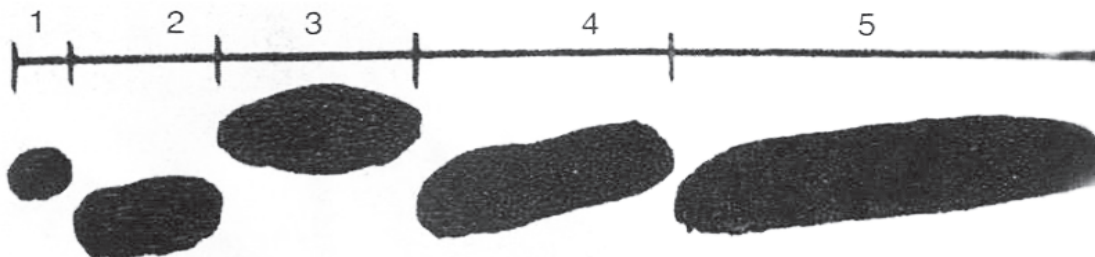
Дело са истим величинама

Дело са сличним формама и величинама

Дело са разним величинама

Ако упоређујемо величину бр. 4 са величином бр. 3, она је већа, ако упоређујемо исту са бр. 5 она је мања.

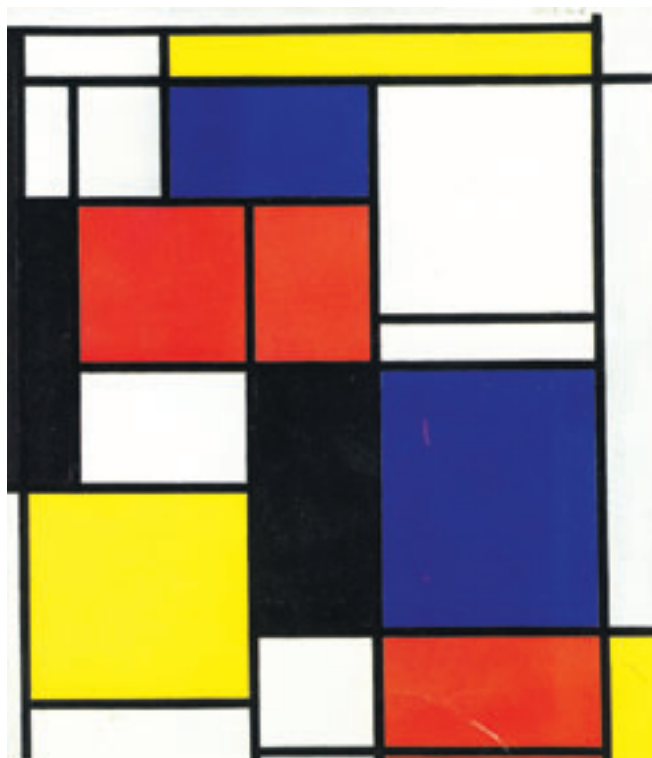

ЛИКОВНИ ЈЕЗИК

ЛИКОВНИ ЕЛЕМЕНТИ

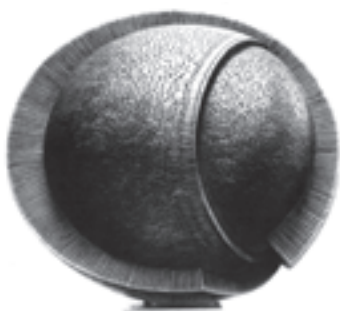
02

23

Тео Ван Дизбург: **Играчи карата**, уље на платну (сличне величине)

Пит Мондријан: **Табло II**, уље на платну

Душан Џамоња: **Скулптура 73**, метал

Дело са сличним обликом и бојом

Јан Хелион: **Композиција**, Уље на платну (слични облици и величине)

ОБЛИК

Око нас постоји безброј облика направљених од природе или човека. Облике из природе називамо природним, а облике створене од човека вештачким облицима.

Облик је спољашни изглед једне форме представљене на цртежу, слици, графици или скулптури.

Разликујемо дводимензионалне и тродимензионалне облике. Дводимензионални или равни облици су они који настају када се лик црта на дводимензионалном простору (цртеж, слика, графика, мозаик или витраж).

Тродимензионални облик настаје када се одређеним тврдим или меким материјалом обликује уметнички објекат у простору (скулптура, керамика, глина, дрво, камен или објекат у архитектури).

Тродимензионални облик обухвата одређени простор. Тај простор називамо запремина. Запремина у скулптури може да буде празна испуњена ваздухом или испуњена материјалом од којег је скулптура израђена. Ако је дело потпуно испуњено материјалом кажемо да има масу онолико колика је и запремина. На пример лопта има већу запремину од масе од које је направљена. Док камен има исту масу и запремину.

Природни облици

Вештачки облици

Цртеж (дводимензионални облик)

Портрет Артемидора,
слика саркофага
(дводимензионални облик)Скулптура од глине
(тродимензионални облик)

ЛИКОВНИ ЈЕЗИК

ЛИКОВНИ ЕЛЕМЕНТИ

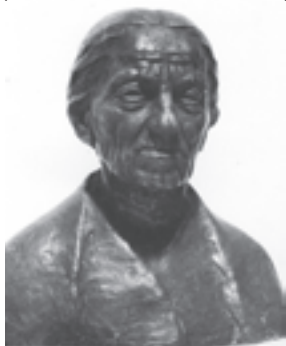
Египатска фреска
(дводимензионални облик)

Богородично благовештење, икона,
Охрид (дводимензионални облик)

Б. Миљуш: Носталгија, графика
(дводимензионални облик)

Димо Тодоровски: Уметникова мајка,
бронза (тродимензионални облик)

Павле Кузмановски: Сведок, уље на платну
(дводимензионални облик)

ВОЛУМЕН

Облик који захвата одређену запремину са мањом масом

МАСА

Облик који захвата исту запремину и масу

ПРОСТОР

Све оно што је око нас и што нас окружује је простор. У простору се крећемо, забављамо, спавамо, живимо. Улица, школа, стан, поље, планина све то је простор. Овај простор називамо реалним, зато што постоји и ми се у њему крећемо.

Постоји унутрашњи и спољашњи простор. Унутрашњи или затворени је сваки простор који је направљен од човека да би му послужио за одрђену намену. Спољашњи или отворени простор је оној у коме можемо да се крећемо без ограничења, а то је природа, небо, улица, парк, трг, планина, поље итд.

Уметници у својим делима покушавају да прикажу простор. Приказивање простора на цртежу, слици или графици називамо илузијом простора.

Реални отворени простор

Природа, реални спољашњи простор, фотографија

Град, реални отворени простор, фотографија

Скица унутрашњег простора

Галерија реални затворени простор, фотографија

ЛИКОВНИ ЈЕЗИК

ЛИКОВНИ ЕЛЕМЕНТИ

20

27

Питер Бројгел: **Враћање стада**, уље на платну (илузија простора)

Питер Бројгел: **Пејзаж из Египта**, уље на платну (илузија простора)

Димитар Пандилов: **Теретни воз**, уље на платну (илузија простора)

Ф. Павловец: **Зимски крајолик**, уље на платну (илузија простора)

Илузија отвореног простора са тоном

Томо Владимирски: **Мотив из Прага**, уље на платну (илузија простора)

КОНТРАСТ

У свакодневном животу контраст означава када упоређујемо две ствари које су међусобно супротне. На пример: велико и мало, тамно и светло, меко и тврдо, високо и ниско, дебело и танко итд.

Контраст је ликовни принцип који може да се примени у свим ликовним елементима: са линијом, бојом, тоном, смером, текстуром и сл.

У ликовном делу можемо да употребимо контраст линија (дебеле и танке, праве и криве, кратке и дуге), контраст боје (тамне и светле, хладне и топле), контраст светлих и тамних тонова, контраст великих и малих, округлих и угаоних форми, хоризонтални и вертикални смер итд.

Василиј Кандински: **Импровизација 6**, уље на платну (контраст боја)

Контраст линија

Контраст ахроматских тонова

Контраст црног и белог

ЛИКОВНИ ЈЕЗИК

ЛИКОВНИ ПРИНЦИПИ

02

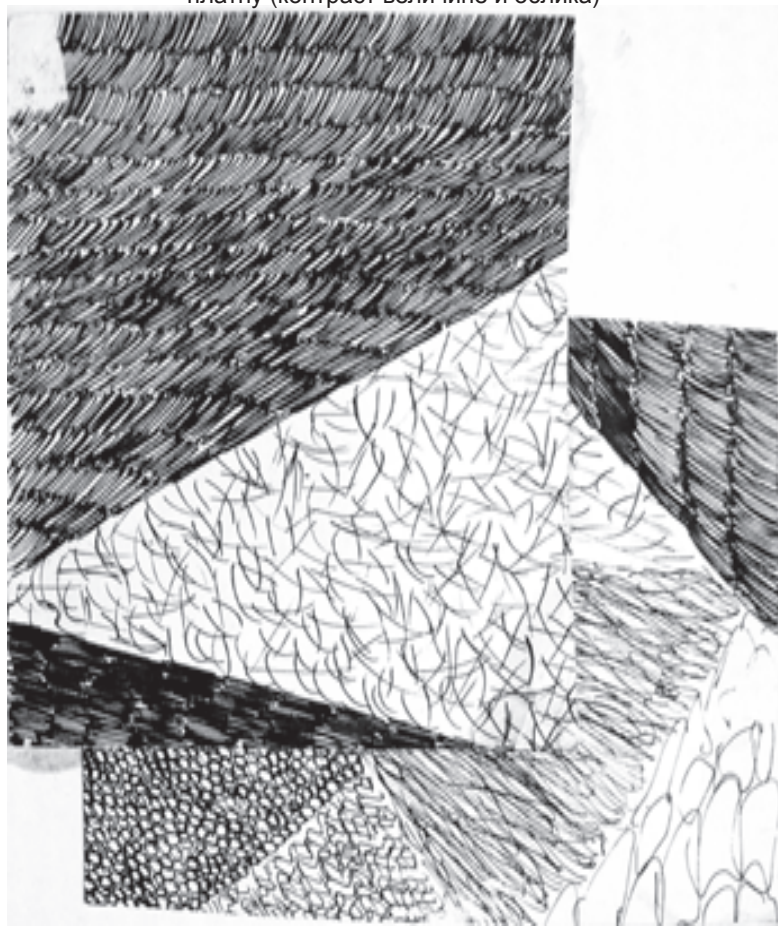
29

Василиј Кандински: **Композиција IX**, уље на платну (контраст величине и облика)

Контраст топлих и хладних боја

Контраст текстуре

Едвард Мунк: **Пубертет**, уље на платну (контраст смера)

Енди Ворхолд: **Цветови**, (контраст боје)

РИТАМ

Многе ствари у природи и у нашем животу се понављају. Понављају се дан и ноћ, недеље, месеци, годишња доба. Понављају се наше навике у исхрани облачењу, спавању и одлазак у школу. Ово понављање називамо ритам. Скоро све у природи и у нашем животу има ритам.

И у ликовној уметности имамо принцип који називамо ритам или понављање. Ритам је када се у уметности неки ликовни елеменат понавља у уметничком делу.

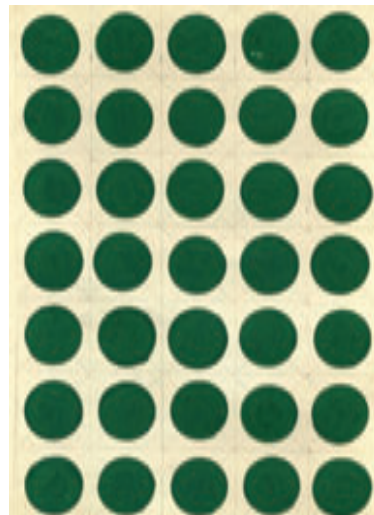
Понављање се често среће у народним рукотворинама, у грнчарству, у народним ношњама, у архитектури, у природи и код предмета које употребљавамо у свакодневном животу.

Разликујемо једноставни (регуларни) и алтернативни ритам. Једноставни ритам је када се један исти елемент понавља много пута а да при томе не промени своју величину, облик и боју.

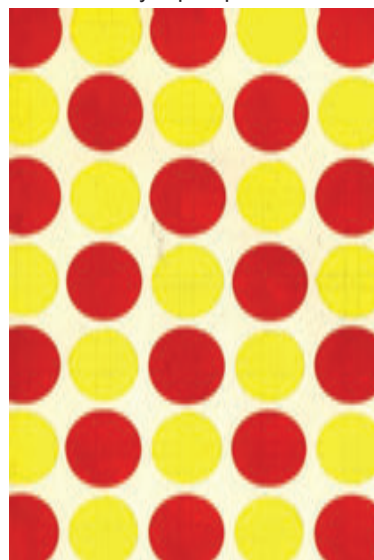
Алтернативни ритам је када имамо много понављања, али када елемент који се понавља није ист, или када се понављају два различита елемента наизменично.

Македонски народни вез (ритам облика и боје)

Регуларни ритам

Алтернативни ритам

Компјутерски рад,
алтернативни ритам

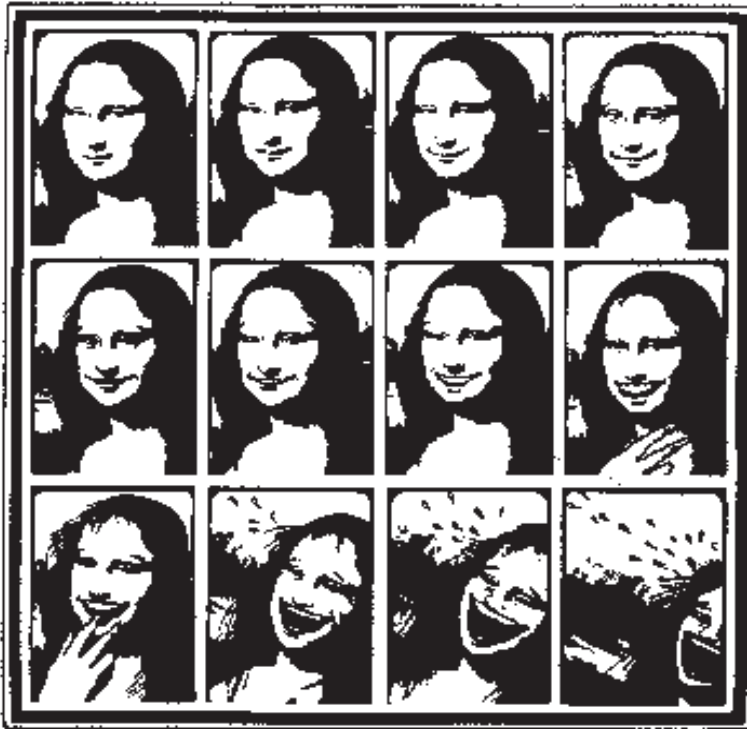

ЛИКОВНИ ЈЕЗИК

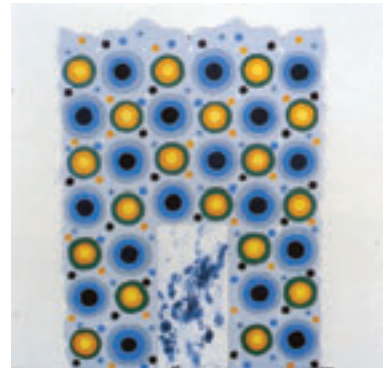
ЛИКОВНИ ПРИНЦИПИ

02

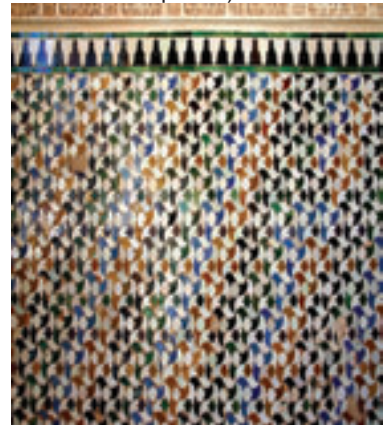
31

Енди Ворхолд: **Мона Лиза**, акрилик на платну (ритам)

Симон Шемов: **Посматрање звезди**, графика (алтернативни ритам)

Исламска уметност
(ритам облика и боје)

Ритам у архитектури

Македонски народени вез
(регуларни и алтернативни ритам)

ХАРМОНИЈА

Хармонија је потребна у свим сферама живота. У природи, животу, односима међу људима, потребна је и хармонија наше личности. Хармонија је принцип у ликовној уметности.

Овај ликовни принцип доприноси да се добије усклађеност у ликовном делу, на цртежу, слици, графици и скулптури.

Хармонију у једном ликовном делу можемо да постигнемо ако употребимо сличне линије, боје, тонове, текстуре, форме, величине и сл.

Хармонија која се добија употребом сличних вредности зове се хармонија по аналогији.

Нехат Векири: **Трагови**, акрилик на платну (хармонија тонова)

Хармонија правим линија

Хармонија кривих линија

Хармонија кривих линија

Ордан Петлески: **Фантастмагије 1**, цртеж (хармонија линија)

ЛИКОВНИ ЈЕЗИК

ЛИКОВНИ ПРИНЦИПИ

Жак Вилон: **Војници на маршу**, уље на платну (хармонија облика и тона)

Хармонија облика и боје

Пит Мондријан: **Црвено дрво**, уље на платну (хармонија боје, линије и облика)

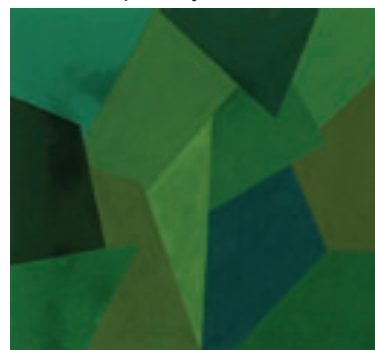
Илија Кочовски: **Лов на јелене**, литографија (хармонија)

Предраг Урошевић: **Цртеж**, (хармонија линије)

Хармонија облици

Хармонија боје

РАВНОТЕЖА

Равнотежа је потребна свима нама, као и свему што нас окружује. Човек тежи равнотежи свести и физичкој равнотежи и сама природа да би се сачувала, постиже равнотежу. Овај принцип у свакодневном животу је важан за очување целине живота и свеукупног опстанка.

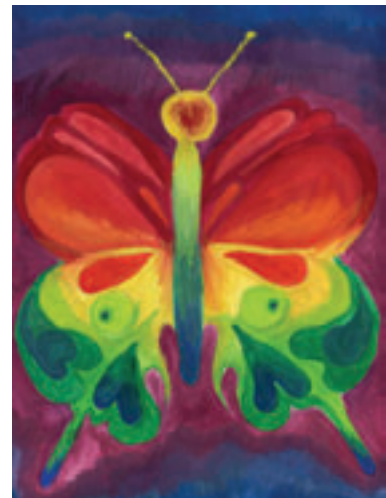
Равнотежа у ликовном делу се постиже комбинацијом ликовних елемената, преко спајања леве и десне половине дела у једну целину. Целину постижемо путем симетрије и асиметрије. Према томе имамо симетричну и асиметричну равнотежу.

Симетрија се добија сасвим лако и једноставно. Идентичним распоредом елемената у две, леву и десну, половину дела уз постављање једнаких вредности на идентичан начин.

Асиметрична равнотежа се добија када имамо равнотежу између две половине, али са различитим постављањем елемената на две половине.

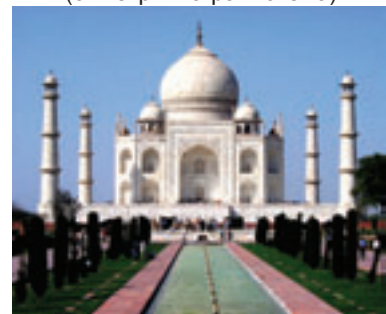
Дечје дело
(симетрична равнотежа)

Дечје дело
(симетрична равнотежа)

Црква, Старо Нагоричане (симетрија)

Храм Таџ Махал (симетрија)

ЛИКОВНИ ЈЕЗИК

ЛИКОВНИ ПРИНЦИПИ

02

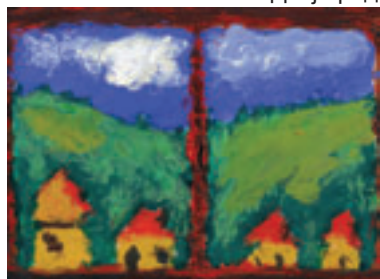
35

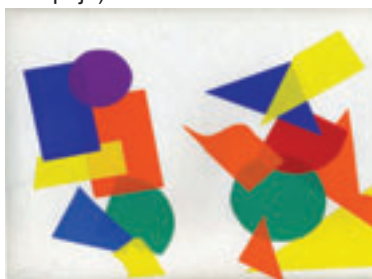
Дечји рад (симетрија)

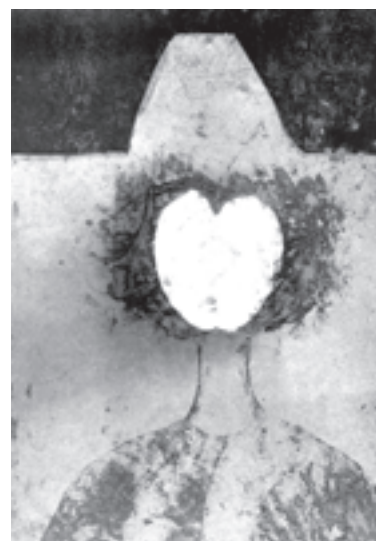
Дечји рад (симетрија)

Дечји рад
(асиметрична равнотежа)

Дечји рад
(асиметрична равнотежа)

Симетрична равнотежа

Васко Ташковски:
**Вертикална
Оријентација,**
уље на платну
(асиметрија)

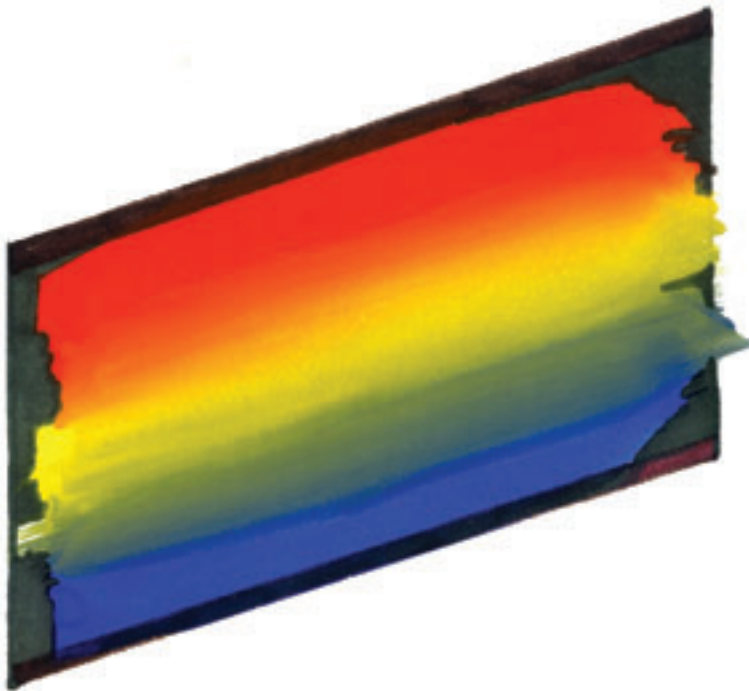
Асиметрична равнотежа

ГРАДАЦИЈА

Све што нас окружује, чак и ми људи, се постепено мења. Ноћ постепено прелази у дан и обратно. Биљке се постепено развијају, човек од бебе расте и мења се до старости. Све то настаје постепено и полако. Када се неке ствари постепено мењају из једног стања у друго, из једног положаја у други, то се именује као градација.

У ликовном језику постоји ликовни принцип назван градација.

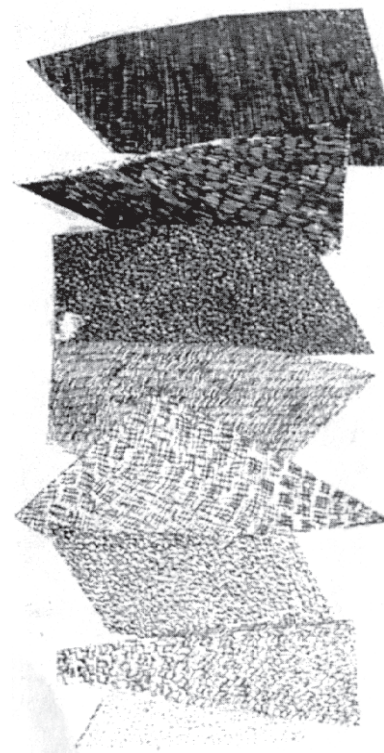
Овај принцип нам показује да сваки ликовни елемент може постепено да се мења из једне вредности у другу. Тон може да прелази од светлијег ка тамнијем постепено. Боја може да пређе од жуте лагано према зеленој, плава према љубичастој, све до црвене. Градација боје најбоље може да се уочи код спектра боја.

Градација помоћу боје

Градација помоћу линије

Градација помоћу текстуре

ЛИКОВНИ ЈЕЗИК

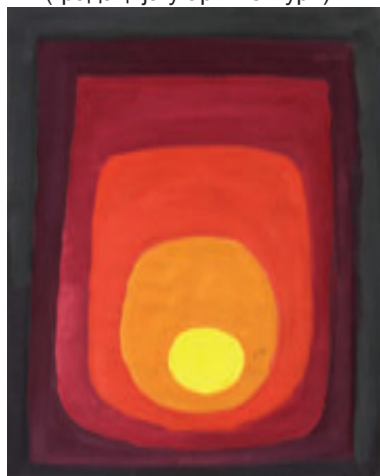
ЛИКОВНИ ПРИНЦИПИ

02

37

Зграда НИП Нове
Македоније, Скопље
(градација у архитектури)

Градација помоћу облика

Градација помоћу текстуре

Крсто Хегедушић: **Три из Хамбурга**, уље на платну (градација помоћу тона)

О. Мујаџић: **Фудбал**, уље на платну (градација помоћу тона)

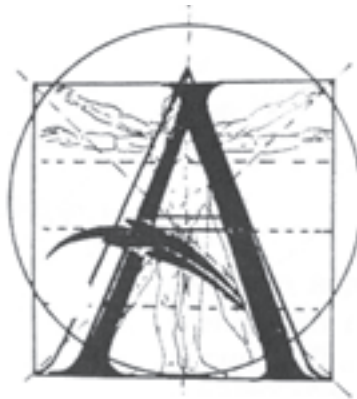
ПРОПОРЦИЈА

Пропорција је појам који означава однос величина у једној целини. Ликовни уметници и архитекти одувек су тражили начин како да ликовно дело или архитектура изгледа идеалније по лепоти и којим пропорцијама би то постигли.

Кроз историју су уметници и архитекти пронашли најбоље пропорције у приказивању људског тела и у изградњи зграда, храмова, катедрала итд.

Поликлет Дорифорос, мермер

Пропорција слова

Катедрала у Стразбуру

Грчки храм (пропорција)

ЛИКОВНИ ЈЕЗИК

ЛИКОВНИ ПРИНЦИПИ

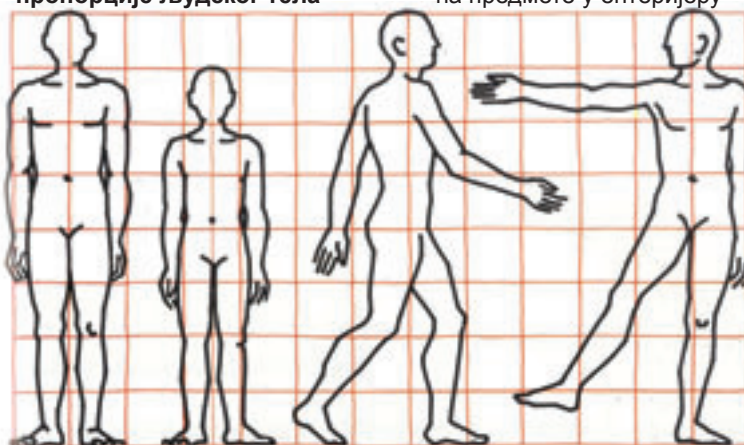
Праксител, Хермес, мермер

Леонардо да Винчи: Канон пропорције људског тела

Човек као пропорција у однос на предмете у ентеријеру

Пропорција приказивања људског тела

Манастир Јоаким Осоговски (пропорција у архитектури)

Охридска кућа (пропорција у архитектури)

ЈЕДИНСТВО

Уметницима је увек циљ да постигну да њихова дела имају једну целину, и да се не догоди да дело изгледа као да је састављено од разних делова који међусобно нису у целини. У ликовној уметности то се постиже ликовним принципима: равнотежа, хармонија, понављање или контраст.

Јединство као ликовни принцип има задатак исто као и други принципи, да регулише целину у једном делу. То се постиже поред осталог и коришћењем једнаких вредности као и код хармоније.

Јединство линија

Јединство линије и величине

Јединство линија

Јединство тонова

ЛИКОВНИ ЈЕЗИК

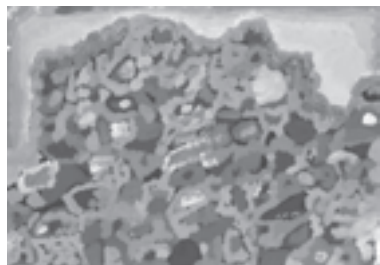
ЛИКОВНИ ПРИНЦИПИ

02

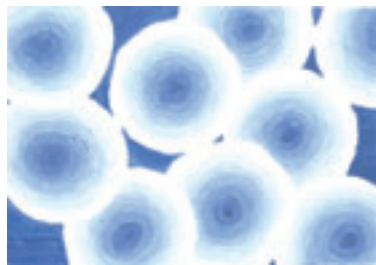
41

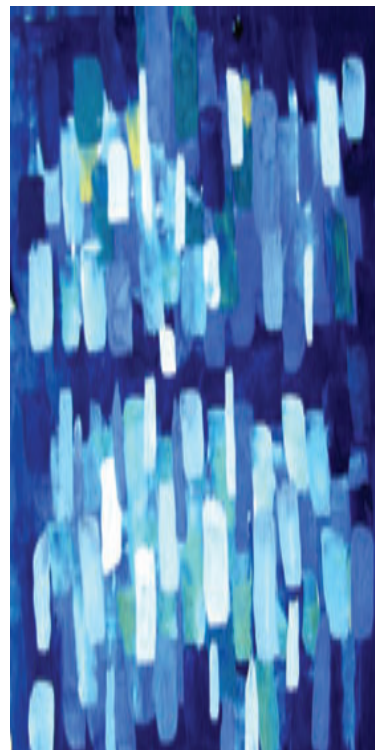
Јединство боја, облика и величина

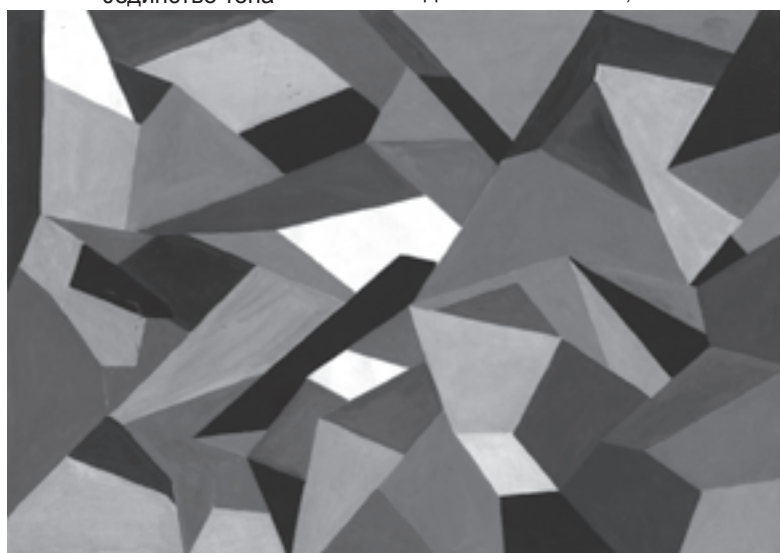
Јединство тона

Јединство величина, облика и тона

Јединство боје, величина,
облика и тона

Јединство облика, величина и тона

Јединство величина,
боје и облика

КОМПОЗИЦИЈА

Све што је састављено од више делова може се назвати композиција.

У музици имамо композицију тонова. У књижевности композицију текстова итд. У ликовном језику композиција је ликовни принцип помоћу којег се прави распоред места употребљених ликовних елемената.

Композиција се добија употребом боја, тонова, линија, облика у једној целини, а који су распоређени према жељама аутора.

Ако су ликовни елементи претежно распоређени хоризонтално закључујемо да имамо хоризонталну композицију, тако је и са вертикалном и са дијагоналном композицијом.

Хоризонтална композиција, фотографија

Рељеф (хоризонтална композиција)

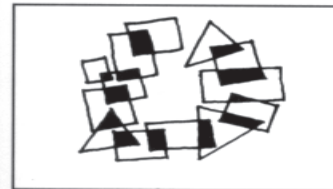
Дијагонална композиција

Вертикална композиција

Хоризонтална композиција

Затворена композиција

Евангелист Матеја, икона, Охрид (вертикална композиција)

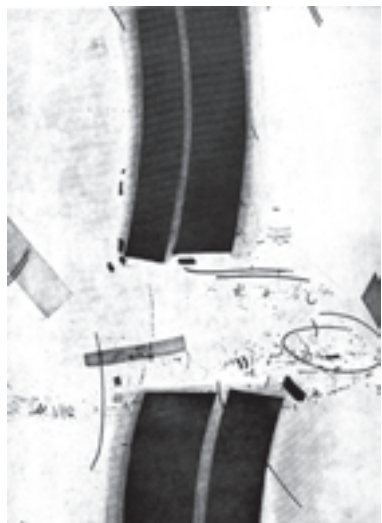

ЛИКОВНИ ЈЕЗИК

ЛИКОВНИ ПРИНЦИПИ

20

43

Затворена композиција

Димче Николов,
графика
(вертикална композиција)

Дијагонална композиција

Решат Амети: **Урбана средина**, уље на платну
(вертикална композиција)

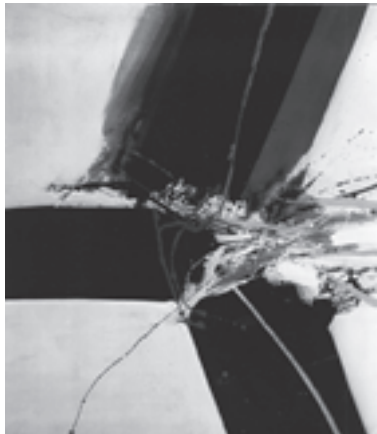
Марк Шагал: **Зелени виолиниста**, уље на платну
(вертикална композиција)

Свако дело ликовне уметности је изграђено међусобним комбиновањем ликовних елемената као што су линија, боја, тон, смер, текстура, простор, величина, облик, запремина. У њему су присутни и ликовни принципи који регулишу ликовне елементе.

Гледајући ликовно дело, у њему можемо да препознамо неку познату садржину представљену као портрет, аутопортрет, карикатуру, фигуру, акт, сцене из свакодневног живота, животиње, ентеријер, пејзаж или мртву природу. Представљање ствари у делима називамо мотив.

Ако у ликовном делу имамо само комбинацију линија, боја, тонова, текстуре и слично, а нема мотива кажемо да је то дело апстрактно, односно без мотива.

Едо Муртић: **Слика**,
уље на платну
(апстрактна слика)

Франциско Гоја:
Обучена Маја,
уље на платну
(слика са мотивом)

ПОРТРЕТ

Ако је у ликовном делу представљен људски лик кажемо да је мотив дела портрет. Сваки уметник при представљању портрет неке личности покушава да представи његов специфични израз и карактер личности, а не само физички изглед.

Леонардо да Винчи: **Мона Лиза**,
уље на платну

Васил Василев: **Ана**, дрво

АУТОПОРТРЕТ

Ликовни уметници врло често представљају свој лик преко цртежа, слика, графика или скулптура. За такво дело кажемо да је аутопортрет. Аутопортрет може да буде самостално ликовно дело, а понекада су уметници сликали свој аутопортрет у групним сценама у којима се приказује неко историјско или библијско дејство. На тај начин сазнајемо како је изгледао неки уметник у времену када није било фотографија.

Благоја Николовски: **Портрет старице**, уље на платну

Јан ван Ајк: **Портрет**, уље на платну

К. Мијић: **Портрет моје жене**, уље на платну

Никола Мартиновски: **Аутопортрет**, уље на платну

Винсент Ван Гог: **Аутопортрет**, уље на платну

Франциско Гоја: **Аутопортрет**

Албрехт Дирер: **Аутопортрет**, уље на платну

КАРИКАТУРА

Неки уметници у свом стваралаштву приказују психологију човека, његову смешну, непријатну или нељудску особину, чиме потенцирају негативно код људи. У томе представљању се карикира изглед личности и овај мотив називамо карикатуром.

Оноре Домие: **Конте**, бронза

Оноре Домие: **Овога можемо мирно да ослободимо**, литографија

ФИГУРА

Ликовна дела често приказују обучене фигуре људи из разних периода историје човека.

Фигура као мотив има велики значај за нас, зато јер је то докуменат преко којег се упознајемо са начином на који су људи били обучени у прошлости.

Август од Примапорте, Рим, мермер

Едуард Моне: **Фрулаш**, уље на платну

Амедео Модилјани: **Човек са лулом**, уље на платну

Јан ван Ајк: **Џовани Арнолфини и његова невеста**, уље на платну

АКТ

Од праисторије до данас уметник је цртао сликао, или преко скулптуре представљао женско и мушко тело без одеће. Такорећи нема уметника који у својем стваралаштву није представио лепоту људског лика.

Гастон Лашоз: **Жена која стоји**, бронза

Г.А. Кос: **Два акта**, уље на платну

Хуберт ван Ајк: **Адам и Ева**, слика на дрвету

Дега: **Жена која чешља косу**, пастел

ЖАНР

Много уметника у целом свом стваралаштву приказују сцене и догађаје из свакодневног живота из времена у којем су живели. Преко њихових дела се ми данас упознајемо са животом људи кроз историју; како су се облачили, како и где су живели, какве су били њихови обичаји, којим су алате употребљавали.

Овај мотив је документ о времену у којем је створено дело.

Шарден: **Враћање са пијаци**, уље на платну

Петер Бројгел: **Сеоска свадба**, уље на платну

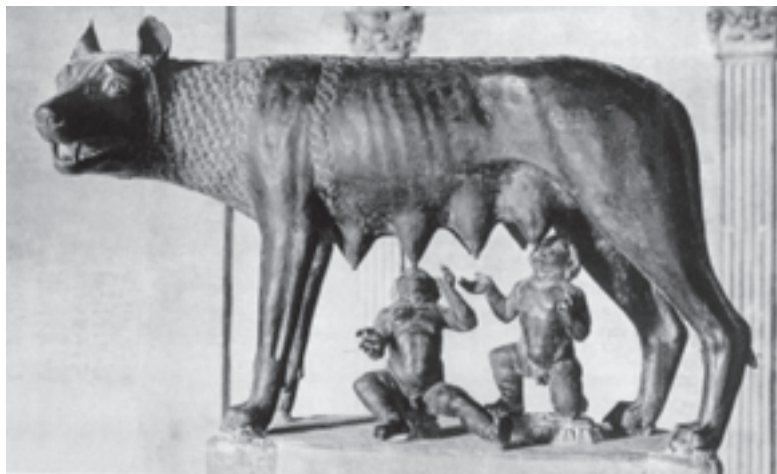
ЖИВОТИЊЕ

Неки уметници су често у свом стваралаштву представљали одређене домаће или дивље животиње. Представљање животиња као мотив називамо анимализмом.

За приказивање животиња уметници су били инспирисани лепотом одређене животиње или симболом који представља та животиња.

Гилгамеш: Украс за кутију

Вучица, Рим, бронза

ЕНТЕРИЈЕР

Представљање унутрашњости простора називамо ентеријер. Преко цртежа, слике или графике уметник представља унутрашњи простор дома или јавних просторија. Преко овог мотива се упознајемо са изгледом места живљења и других просторија у којима су живели људи.

Мајстор из Фламале:
Благовести, уље на дрвету

Винсент Ван Гог: Соба,
уље на платну

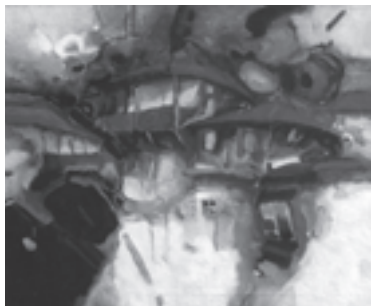
ПЕЈЗАЖ

Многа ликовна дела нам представљају лепоту природе које се називају пејзаж. Преко пејзажа представљене су нам лепоте планина, шума, језера, река, поља, села, градова и улица.

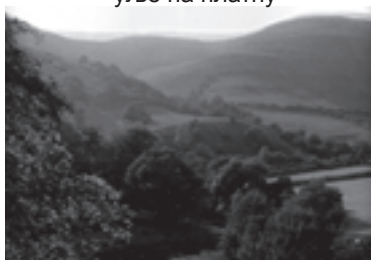

Винсент Ван Гог: **Житно поље**, уље на платну

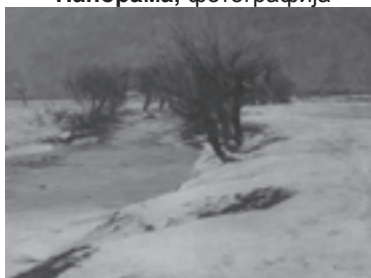
Питер Бројгел: **Зимски пејзаж**, уље на платну

Данчо Ордев: **Љубанци**, уље на платну

Панорама, фотографија

Ф. Ковачевић: **Зимски пејзаж**, уље на платну

МРТВА ПРИРОДА

Када је ликовни уметник на свом делу представио различите предмете уз биљке или мртве животиње, кажемо да је дело са мотивима мртве природе.

Преко мртве природе уметници желе да нам представе заправо лепоту линије, богатство боје и површина у ликовном делу.

Пол Сезан: **Брескве и трешње**, уље на платну

Винсент ван Гог: **Цвеће**, уље на платну

Ликовна уметност као и друге уметности може да се подели на више подручја. У зависности од тога помоћу каквих материјалима се ствара и каква се дела добијају, ликовну уметност делимо на цртање, сликање, скулптуру, графику и визуелне комуникације.

- Цртање је подручје ликовне уметности у коме се израђују цртежи. Ово подручје се изражава преко употребе разноврсних линија.

- Сликарство је као подручје ликовне уметности веома распрострањено, а његова дела су слике. Слике се израђују од разних материјала употребом боја и површина.

- У ликовном подручју скулптура, или као што је другачије називамо, пластично обликовање, уметници израђују скулптуре или рељефе. Ова дела се постављају у простору и израђују се од различитих тврдих и меких материјала.

- Графика је ликовно подручје у којем се ликовна дела израђују помоћу штампања. Ове уметнике називамо графичарима, а дела графике.

- постоје и уметници који измишљају изглед предмета за свакодневну употребу. Они измишљају изглед корица и илустрација за књиге и часописе, плакате, амбалажу производа, текстилне производе и друге предмете као што су: аутомобили, предмети за домаћинство и све оно што сусрећемо и употребљавамо у свакодневном животу. Ови уметници се зову дизајнери.

ЦРТЕЖ

СЛИКА

ЦРТЕЖ

ЦРТЕЖ

СЛИКА

ЛИКОВНА ПОДРУЧЈА

ЛИКОВНА УМЕТНОСТ

04

51

ГРАФИКА

СКУЛПТУРА

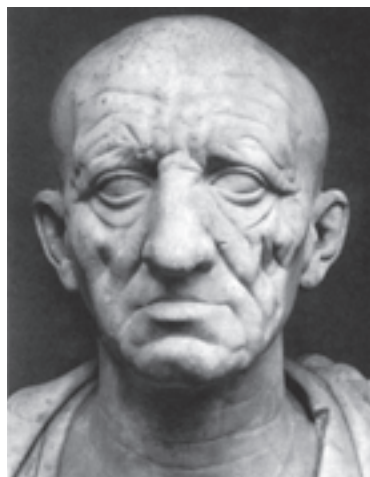
ДИЗАЈН

ДИЗАЈН

ГРАФИКА

СКУЛПТУРА

ДИЗАЈН

ДУБОРЕЗ

СКУЛПТУРА

ДИЗАЈН

Цртање је прво ликовно подручје у којем се ликовни уметник изражава цртежом. Човек је започео да црта још од праисторије, па све до данас. У ликовној уметности цртеж се сматра као уметничко дело и много сликара је направило прекрасне цртеже. Али већина уметника цртање примењује као припрему за израду других ликовних дела, слика, скулптура и графика. Цртежом се бележи идеја, ствара се скица дела.

За цртање се могу употребити сви материјали који остављају траг на подлози. Цртеж се може изградити и оловком, угљеном, разним врстама пастела, воштаним и обичним, тушем, као и акварелним и темперним бојама.

Цртеж оловком

Праисторијски цртеж у пећини Алтамира

Дечји цртеж фломастером

Цртеж угљеном

Рембрант: Цртеж, туш

Цртеж акварелом

Цртеж угљем

Модилјани: Човек са брадом, туш

Предраг Урошевић: Цртеж

Ордан Петлески: Цртеж,
туш, перо

Цртеж оловком

ЛИНИЈА

Линију највише употребљавамо у цртању. Линију можемо употребити на много начина у цртежу у зависности од тога шта желимо да представимо. Можемо да поновимо исте линије, или разноврсне, у ритму, да их преплићемо међу собом, да их наносимо на цртеж у различитим величинама, дебљинама или густинама. При цртању разних предмета контурном линијом можемо да представимо њихове облике и изглед, а текстурном линијом њихове специфичне површине.

Ако употребимо сличне линије добићемо хармонични цртеж, а можемо да употребимо и контрастне линије да би добили разноврсност у цртежу.

Едгард Дега: Балерина, туш

Контурна линија

Дечји цртеж, туш

Петлески: Монумент, цртеж, туш

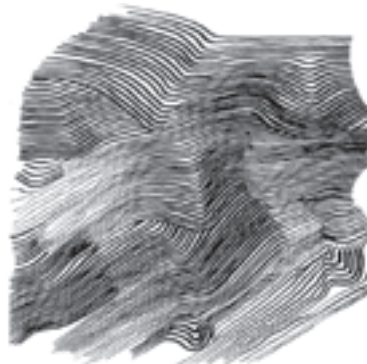

ТЕКСТУРА

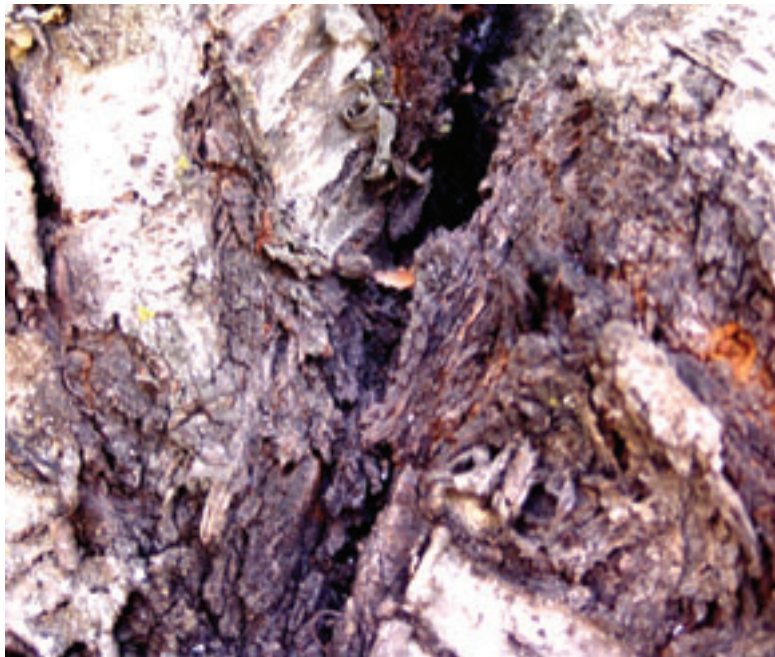
Сваки предмет који цртамо има површину која може бити храпава, глатка, тврда, мека, бодљикава и сл. Помоћу линије приказујемо карактер те површине, а за те линије знамо да се називају текстурне. Текстурним линијама представљамо: кору дрвета, камен, траву, тло и много других материјала.

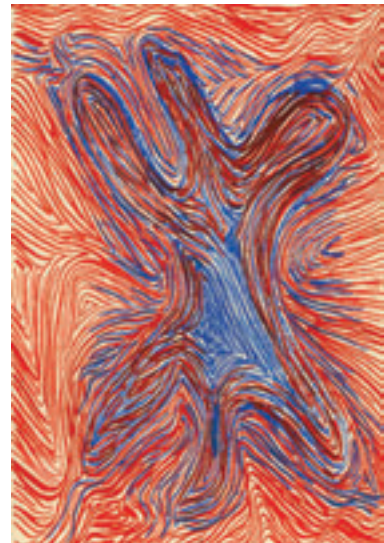
Природна текстура

Текстурна линија

Природна текстура коре дрвета

Текстура са обојеном линијом

Текстурна линија

Текстурна линија

ПРОСТОР

Цртањем можемо да представимо све што желимо, разне предмете, животиње, људе, биљке, природу и разне објекте приказане споља и изнутра.

Приказујући простор цртањем представљамо илузију простора. Употребом разноврсних линија уметници приказују спољашни простор, односно природу као што су планине, море, поља, улице, зграде, град, односно објекте у којима живимо, учимо, радимо, или се забављамо.

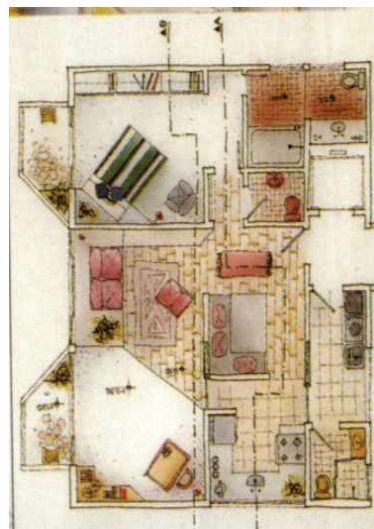
Осим спољашњег, преко цртања приказујемо и унутрашњост простора, односно изглед нашег дома, учионице, наше собе, а можемо да направимо и скицу или план како да изгледа наш стан.

Винсент ван Гог: Пејзаж, туш, перо (илузија простора)

Илузија простора са преклапањем

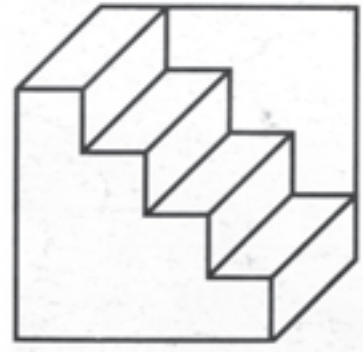
Скица унутрашњег сложеног простора

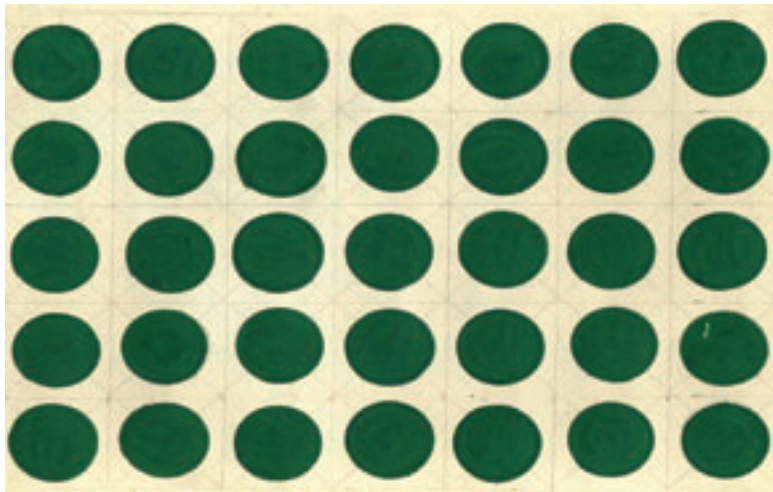
Крсто Хегедушић: Стаја, туш и перо

РИТАМ

У цртању, као и у другим ликовним радовима, имамо ритам линија. Ако у природи посматрамо дрворед видећемо да имамо ритам дрвећа. Код оградe имамо ритам разних облика. Код степеница имамо степеницу до степенице које се понављају, као и много тога другог што је присутно око нас. Све ово можемо да представимо цртањем.

Ритам степеница

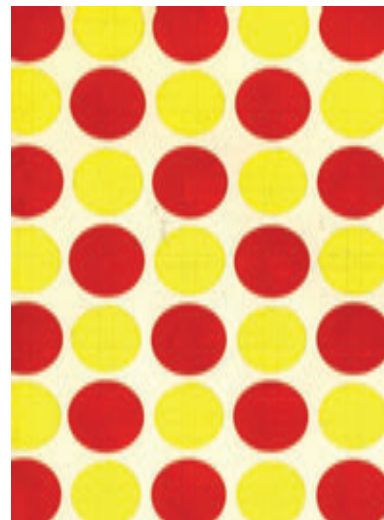
Ритам облика

Ритам линија

Ритам боје и линије

Ритам боје

РАВНОТЕЖА

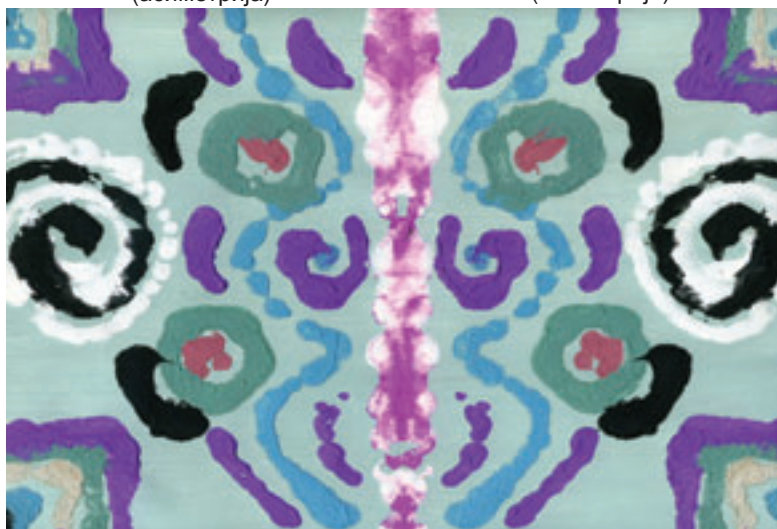
Видели смо да је равнотежа свуда око нас, у природи, код људи и у уметности. У цртежу се такође трудимо да постигнемо равнотежу онога што представљамо, на левој и на десној страни дела. Знамо да се равнотежа најједноставније представља симетријом, али и асиметријом.

У природи постоје облици који су сами по себи симетрични, односно њихова десна и лева половина су идентичне. То најлакше уочавамо ако нацртамо лептира, вазну, флашу или портрет човека у анфасу.

Примећујемо да су обе половине ових облика идентичне, односно симетричне.

Рад са симетријом

Цртеж лавираним тушем
(асиметрија)Дечји цртеж, фломастер
(асиметрија)Цртеж лавираним тушем
(асиметрија)

Дечји рад (симетрија)

Компјутерски цртеж (симетрија)

ТУШ

За цртање се употребљавају и разне врсте материјала, као што је оловка, туш, фломастер, бајц, угаљ, а може да се црта и воденим бојицама.

Туш је течни материјал за ликовно изражавање. Може бити црн, али постоје и тушеви у више боја. Црта се на глаткој хартији, најчешће на хамеру, зато јер таква подлога не упија туш одмах и не разлива га.

Као средства за наношење туша употребљавају се метално перо, зашиљени комад дрвета, или четка со врхом. Сваки од ових материјала оставља специфични траг са посебним ликовним квалитетима.

Тушем можемо да представимо сваки детаљ онога што цртамо. Цртање пером можемо да комбинујемо четком. Када завршимо цртеж пером, четком можемо да нанесемо разређени туш и њиме сав цртеж прекријемо тамнијим и светлијим површинама по нашој жељи. Ову врсту цртежа именујемо лавираним цртежом или цртеж лавираним тушем

Бајц је слична техника као и туш само што он има специфичну браон - окер боју. Бајцом, се ради на исти начин као и тушем.

Цртеж који је цртан бајцом или тушем најчешће се среће у истој црно - сивој или браон - окер боји. Када је рад израђен у сличном тону, кажемо да је то монохромни цртеж, а то значи да нисмо употребили више разноврсних боја при цртању.

Портрет човека, туш, перо

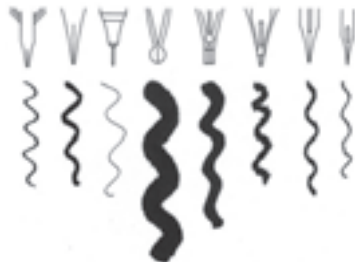
Дрво са гранама, туш-перо

Лавирани цртеж, туш

Прибор за цртање тушем

Трагови различитих врста пера

Веома познато ликовно подручје и можда најприсутније у ликовној уметности је сликарство. Као подручје, сликање се изражава ликовним делом које називамо слика. Слика је карактеристична по томе што је обојена разнобојним површинама, облицима, линијама и бојама.

Слика се доживљава визуелно посматрањем, а веома ретко и додиром. Слика се изражава наношењем боје на одређену подлогу. Боја се израђује од пигмената (боја у праху) који се мешају са неком течностју да би се том материјом могло сликати. На тај начин су настале акварелне боје, темперне боје и уљане боје које користе ликовни уметници.

Према начину како је припремљен пигмент имамо и разноврсност техника у сликарству: акварел, темпера, акрилик, колаж, фреска, уљана техника, витраж и таписерија.

Уметници сликају наносећи боје четкама. Четке се праве од специјалних, финих влакана неких животиња, а данас и од вештачких материјала. Имамо различите врсте четки, са оштрим или равним врхом, округле и спљоштене. Четке се разликују и према величини, а величина је означена бројем.

Слика има и подлогу на којој се слика. Подлога за сликање може бити хартија, платно, зид, дрво или стакло.

Пигменти од којих се прави боја

Четке за сликање

Леонардо да Винчи: **Мона Лиза**, уље на платну

Мирослав Масин: Из циклуса трансформација, уље на платну

Душко Стојановски: Таписерија

Сезан: Планина Сент Виктори, уље на платну

Спуштање Христа са крста, фреска из Нерези

Богородица, икона, Охрид

БОЈА

Сликари у својим делима највише употребљавају боју у комбинацији са другим елементима ликовног језика.

Знамо да се боје деле на примарне и секундарне, топле и хладне, светле и тамне, хроматске и ахроматске.

Хроматске су све примарне и секундарне боје, а ахроматске су црна и бела са свим тоновима који се добијају њиховим међусобним мешањем.

Сви ми сликамо бојама које нам се допадају. Ако желимо да нека боја буде изражајнија и лепша употребљавамо комплементарни контраст. У овом контрасту, комплементарни парови су: црвена – зелена, плава – наранџаста, жута - љубичаста.

Много уметника да би потенцирали лепоту боја у својим сликама комбинују комплементарне парове.

Као и код цртежа, уколико у слици употребимо једну боју са њеним разноврсним тоновима, кажемо да је слика монохроматска, а ако сликамо са много врста интензивних и јаких боја кажемо да је слика колористички насликана.

Васко Ташковски: **Корени планине**, уље на платну (колористичка)

Петлески: **Сагорено подручје**, уље на платну (колористичка)

Костас Георгиу: **Стасис II**, уље на платну

Светлин Русев: **Избор цивилизације**, уље на платну (монохроматска)

Колористичка композиција

ГРАДАЦИЈА

У ликовном језику смо се срели са појмом градација. Било је то постепено мењање линије, боје, тона или облика из једне у другу вредност.

У сликарству често срећемо употребу градације.

Уметници нам у својим сликама градацијом боје и тона представљају илузију простора у приказивању природе, приказују нам илузију запремине предмета, односно разноврсност и лепоту боје и тона као богатство нашег доживљавања.

Ј. Мише: **Девојчица**, уље на платну (градација тона)

Градација тона

Градација бојом

Свето Манев: **Цртеж-слика**, (градација тона)

Љ. Поповић: **Омаж**, уље на платну (градација тона)

Градација бојом

ГВАШ

Ученици, али и одређени уметници, своја ликовна дела раде у гваш-техници.

Гваш је техника воденог сликања у којој се употребљавају акварелне (водене) боје и бела темпера у туби. Густина боје зависи од количине беле темпере која се додаје.

У односу ликовне идеје, гвашом се може добити нежна или груба површина, интензивно или загасито насликана, ретко или густо нанесена боја, прозирно и прекривено звучна боја или благо тонско степеновање.

За рад гвашем потребни су нам: акварелне боје, бела темпера из тубе, четке: широке, флах-четке за велике површине, мање и веће са израженим врхом којима се црта и слика. Четка треба да има способност да упија, да носи количину боје, да се савија при додиру са подлогом и да се при томе влакна не раздвајају, као и да има изражени врх и мекоћу. Потребне су још и: две кантице (за чисту и нечисту воду), палета (парче пластичне или дрвене плоче) за мешање боје, лист беле хартије за пробу боје и крпица за брисање четки у току рада.

Гвашом се може радити директно бојом, или се пре тога могу благо исцртати контуре оловком. Оловком треба лагано притискати и ређе брисати, да не би дошло до оштећења хартије, није потребно исцртавање ситних детаља и сенчање оловком, јер ће боја прекрити цртеж, а при томе ће бити и нечиста.

Дечји рад, гваш

Дечји рад, гваш

Деца сликају гвашом

Дело гвашем

Портрет,
дечји рад, гваш

КОЛАЖ

Када цртамо и сликамо, можемо комбиновати и друге разноврсно обојене површине које ћемо залепити на цртеж или слику. Када стварамо ликовни рад лепљењем (апликацијом) на друге обојене површине од разних материјала, кажемо да је то техника колаж.

Када комбинујемо цртеж и колаж са другим површинама, кажемо да имамо колажирани цртеж, а када комбинујемо сликање и колаж, кажемо да имамо колажирану слику.

За колаж можемо да употребимо обојене површине од разноврсних материјала, од хартије, текстила, текстуре од хартије, делове фотографија или обојене или текстуалне површине од других штампаних материјала. У најновије време за колаж се употребљавају и други материјали које срећемо у свакодневној употреби.

Сваки аутор одабира каквом ће бојом, формом и величином комбиновати своје стваралаштво. Све обојене површине се лепе и комбинују на подлогу од хартије у једној комбинацији која гради нову целину.

Фатлице Весели: **Сенка**, колаж

Рад са колажом

Прибор за рад со колажем

Колаж са обојеним и текстуалним површинама

Графика је ликовно подручје које срећемо у ликовној уметности.

Графика се разликује од цртања и сликања по томе што ликовна дела настају путем штампавања у различитим техникама и материјалима. Дело направљено у графици се такође назива графика или графички лист, а уметник - графичар.

У графици аутор не црта директно на хартију да би добио графику као ликовно дело. У овом подручју графичар најпре прави скицу за своје дело, па затим на неку плочу преноси идеју. Плоча може бити од разноврсних материјала: од дрвета, линолеума или метала. Уметник ту плочу, коју зовемо матрицом, клеше, реже или је обрађује хемикалијама, после тога је премазује бојом и обда штампа графику, ручно или машином за штампање.

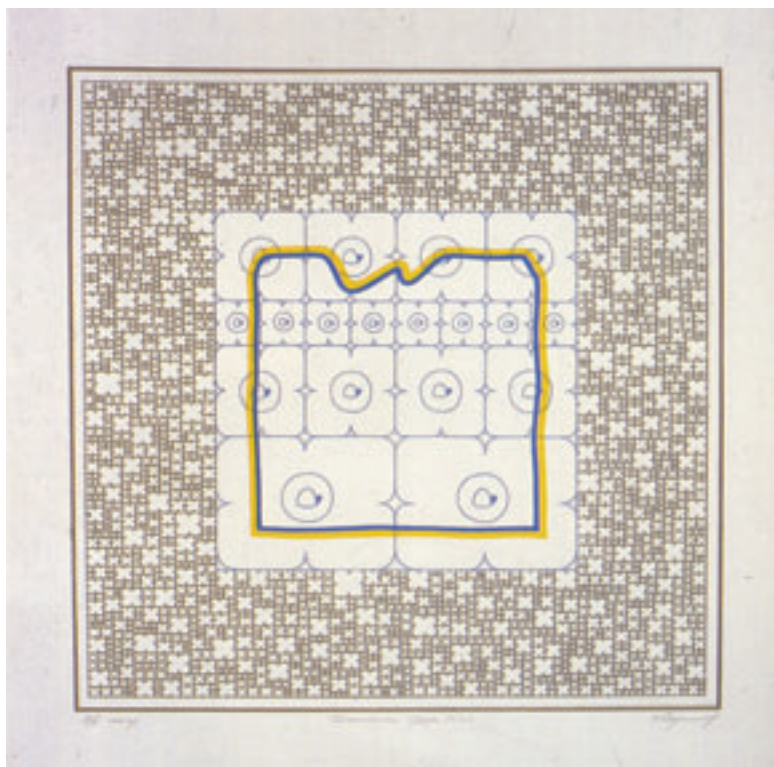
Дирер: **Св. Тома**, гравура

Дело на каменој плочи за литографију

Машина за штампање

Душан Перчинков: **Романтични предео**, сито-штампа

Дечји рад, линорез

Божин Барутовски: **Јама**, линорез

Данчо Ордев: **Акт**, литографија

Илија Кочовски: **Лепотица и звер**, дрворез

Линорез

Студентски рад, линорез

Дечји рад, линорез

Фатмир Крупа: **Компресија**, акватинта

МОНОТИПИЈА

Монотипологија је графичка техника која омогућава добијање само једног отиска. Зато је сваки отисак јединствен и непоновљив.

За реализацију монотипологије примењује се равна стаклена, пластична или метална плоча већа од листа на коме ће се штампати. На плочу која се користи, четком се наноси жељена боја (или више боја по жељи) и док је плоча још увек влажна, на њу се поставља лист. Целу површину листа благо притискамо дланом, све док лист не налегне на целу површину плоче и не упије боју. Следи процес вађења листа: са два прста, обема рукама узимамо два горња угла хартије и одлепљујемо га подизањем са плоче. Тако је отисак направљен.

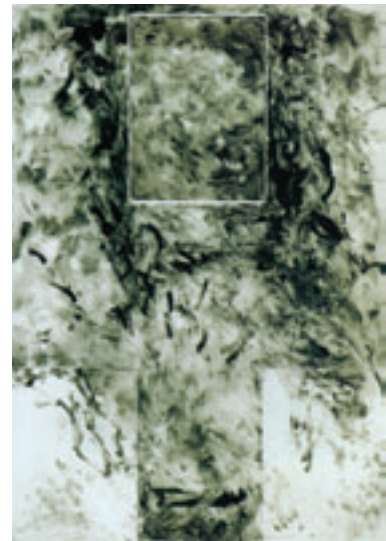
У монотипологији се може радити једном бојом, као цртеж, или попуњеним површинама, са две или више боја, тонским степеновањем, са и без мотива, гребањем боје итд.

Монотипологија је привлачна графичка техника за уметнике са сликарским афинитетима.

Подлога за штампање монотипологије је претежно хартија, али се може штампати и на текстилу или на другом материјалу по избору.

Монотипологија

Монотипологија

Рад са монотипологијом са више боја

Процес штампања монотипологијом

Рад са монотипологијом у једној боји

КАРТОН - ШТАМПА

Картон - штампа је графичка техника високе штампе. Као подлога за штампање се користи картон. Од картона се израђује матрица која нам служи за штампање графика.

Прво се узимају две исте плоче од картона. На једној се исцртавају жељени облици, секу се и лепе на други картон. Када се изради матрица, на њу се наноси боја ваљком, затим се ставља лист хартије, притиска неким облим предметом на хартију да би се добио отисак.

У овој техници на матрицу се могу залепити и други материјали, по жељи, чиме ће се добити неочекивани и интересантни ефекти отисака.

Дечји рад, картон-штампа

Дечји рад, картон-штампа

Дечји рад, картон-штампа

Процес рада картон-штампа

Материјали за рад са картон-штампом

Вајарство је ликовно подручје чија су ликовна дела направљена од меких и тврдих материјала који захватају простор. Ово се подручје још назива и пластично обликовање, а уметник вајар или скулптор.

Скулптура се израђује у различитим материјалима који имају своје карактеристике и лепоте. Најчешћи материјали за израду скулптура су камен, дрво, метал и керамика.

Поред класичних материјала у вајарству се израђују и дела од хартије, пластике, па и од употребљених отпадних материјала.

У зависности од тога од којег се материјала израђује скулптура, имамо и различите поступке обликовања, као што су: додавање и одузимање, грађење, резбање, гребанье, и перфорирањем у материјалу, лепљење и састављање, везивањем, кидање и пресавијање.

Скулптуру срећемо као пуну пластику коју можемо посматрати са свих страна, као рељеф који је постављен на неку зидну или слободну вертикалну површину, као што је биста која представља портрет неке личности или као асамблаж, композицију групе појединачних скулптура постављених у једну целину.

У скулптури су присутни сви ликовни принципи који уметничко дело чине квалитетним као што су: запремина, линија, текстура, пропорција боја итд.

Венера Вилендоска, скулптура у камену

Рељеф, Египат

Владо Аврамчев: **Циклус предела**, керамика

Мобилна скулптура у простору

Венцислав Рихтер: **X-1**, алуминијум

ОБЛИК

Знамо да је облик спољашни изглед предмета које гледамо или приказујемо. Скулптура је тродимензионални облик који захвата одређени простор, односно има запремину. Ако је та запремина сва испуњена материјалом, кажемо да има масу. Маса је материјал који захвата простор. Скулптура испуњена материјалом има исту количину запремине и масе.

Камен има исту запремину и масу, а балон има велику запремину а сасвим малу масу (материјал).

Скулптура од хартије

Иконостас у цркви Св. Димитрије, Битољ дрворез

Фигура од печене глине, Јерусалим

Микеланђело: Мојсије, камен

РАВНОТЕЖА

Као и у другим ликовним подручјима, и у вајарству равнотежу добијамо симетријом и асиметријом, односно визуелном равнотежом леве и десне половине дела.

У вајарству је чешће примењљива асиметрична равнотежа.

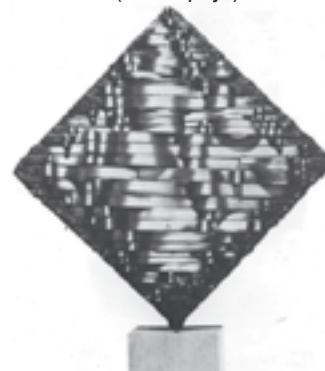
Споменик **Македониум**, Крушево
(симетрија)

Ото Лого: **Реликвија**, метал
(симетрија)

Маријета Сидовска: **Тражим човека у огледалу**, комбинована техника
(асиметрија)

Стефан Маневски: **Скулптура X-1**, метал (асиметрија)

Б. Величковски: **Торзо**, теракота (симетрија)

Глава богиње из Јаболца, Скопље (симетрија)

БОЈА

Боја је у вајарству присутна од праисторије до данас. Откривено је безброј дела са траговима боје којом је потенцира лепота скулптуре. Данас многи савремени скулптори своја дела комбинују бојом.

Радован Трнавац: **Уметничка форма**, дрво (обојена скулптура)

Обојени рељеф

Тутанкамон, Египат, обојена скулптура

Божица Непал, обојена скулптура

Јордан Грабуловски: **Парадокс коегзистенције**

Модерна скулптура

ПРОПОРЦИЈА

Уметници су увек улагали много труда да прикажу лепоту својих дела, а највише лепоту људског тела. У одређеном историјском периоду, посебно у грчкој уметности, дошло је до стварања идеалних односа у представљању човека.

Пропорција је ликовни принцип који изучава однос између величина, односно детаља у једној целини.

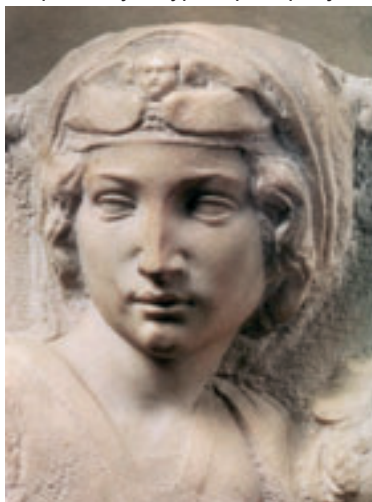
Александар Кардел: **Коњ**, жица

Праксител: **Венера**, Грчка, камен

Грчка скулптура, пропорција

Микеланђело: **Пиета**, детаљ, камен

Уметник из Хопеха: **Статуа Архата**, обојена керамика

Драган Поповски-Дада: **Поштар**, мермер

ОБЛИКОВАЊЕ

ЛИКОВНО ПОДРУЧЈЕ

КОМПОЗИЦИЈА

Свако уметничко дело је састављено од много детаља сложених у једну композицију. У вајарству имамо композицију састављениу од много једноставних запремина у једну сложену запремину, или пак од више самосталних скулптура у једној целини званој асамблаж.

Ако је скулптура постављена у отвореном простору, она треба да буде повезана са околином у једну композицијску целину. Сваки скулптор при изради дела за одређени простор, размишља каква треба да буде та скулптура да би се уклопила у околину.

Томе Серафимовски: **Кирил и Методиј**, бронза

Јордан Грабуловски: **Просторни белези**, бели цемент

Васил Василев: **Вертикална асоцијативна форма XII и VIII**, дрво

Калдер: **Породица**, жица

Јордан Грабуловски: **Комуникација II**, комбинована техника

ДИЗАЈН И ВИЗУЕЛНЕ КОМУНИКАЦИЈЕ

ЛИКОВНО ПОДРУЧЈЕ

76

- Визуелне комуникације и дизајн обухватају целокупни изглед свега оног што може да се види око нас и што служи човеку у свакодневном животу за његов опстанак, егзистенцију и забаву. Дизајн је обликовање спољашњег изгледа ствари око нас, односно употребних предмета.

- Визуелне комуникације су оно преко чега човек комуницира са другима око себе, као на пример: књиге, каталози, проспекти, сообраћајни знаци, часописи, новине, рекламе, огласи, плакати, илустрације, стрипови и сл.

- У визуелној комуникацији плакат је незаменљив део размене информација и идеја. Својом могућношћу да може да презентира текст и слику у једно, плакат претставља један од најдиректнијих преносилаца визуелних порука за: концерте, производе, изложбе, кампање, разне манифестације и сл. Уметнике који обликују визуелне комуникације називамо графичким дизајнерима.

- У визуелним комуникацијама главну улогу има примена фотографије. Компјутер је данас главно средство за комбиновање, истраживање и креирање интересантних и привлачних решења.

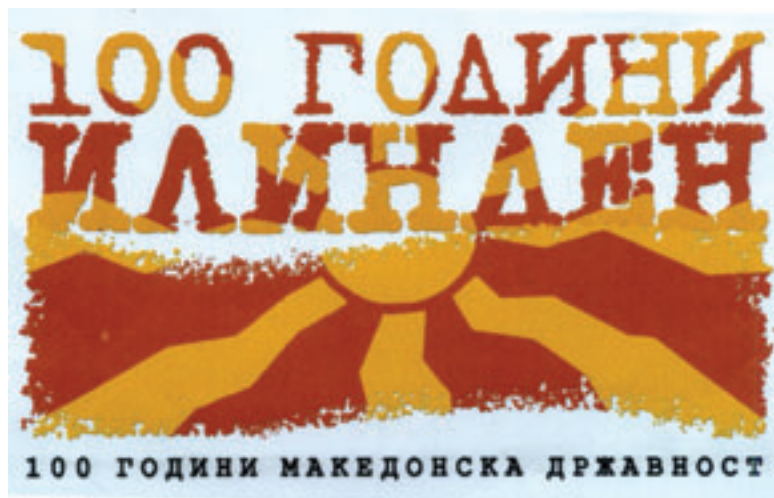
ИНДУСТИЈСКИ ДИЗАЈН

ИНДУСТИЈСКИ ДИЗАЈН

ИНДУСТИЈСКИ ДИЗАЈН

ПЛАКАТ

ПЛАКАТ

ДИЗАЈН И ВИЗУЕЛНЕ КОМУНИКАЦИЈЕ

ЛИКОВНО ПОДРУЧЈЕ

60

77

ЧАСОПИС

ЧАСОПИС

ЧАСОПИС

ПЛАКАТ

НАКИТ

НАКИТ

ПЛАКАТ

ЗНАК

Ђорѓи
Зографски:
**Женски
портрет**,
уље на платну

Димитар
Андонов-
Папрадишки:
Пејзаж, уље на
платну

Димитар Аврамовски Пандилов:
Жетварке, уље на платну

Љубомир Белогаски: **Мотив из Боке II**, акварел

Лазар
Личеноски:
Долап,
уље на платну

Вангел
Коџоман:
**Мотив из
прилепског
краја I**,
уље на
шперплочи

ГАЛЕРИЈА

МАКЕДОНСКИ УМЕТНИЦИ

10

79

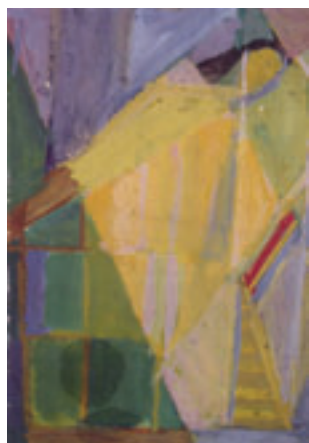

Никола Мартиновски: **Невеста**, уље на платну

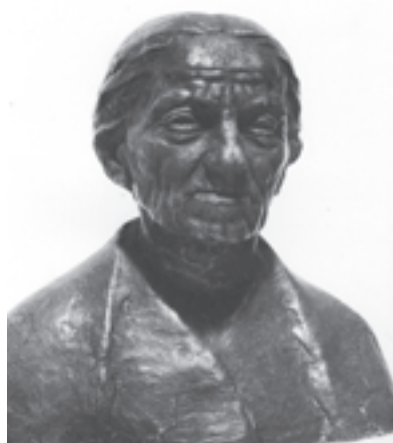
Ангеле
Ивановски:
Старо Скопје,
уље на платну

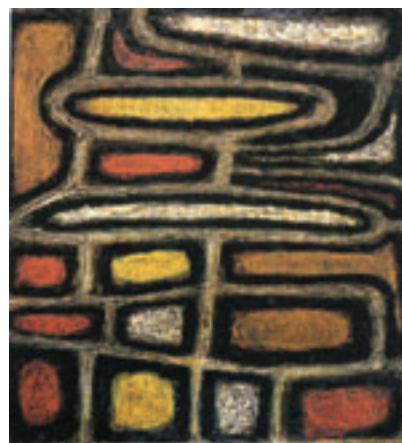
Миле Корубин: **Комбинација**, уље на платну

Борко Лазески: **Апстракција**,
темпера

Димо Тодоровски:
Уметникова мајка, бронза

Борислав Трајковски:
Комбинација, уље на платну

А

Аmater - љубитељ уметности који има другу своју професију, ликовним стваралаштвом се бави из љубави, а не професионално.

Анималист - ликовни уметник који се изразито бави приказивањем, односно цртањем или вајањем животиња.

Антика - назив старих култура, посебно римске и грчке.

Апстрактна уметност - правац у модерној уметности који напушта приказивање реалног света и ствара слободним облицима.

Арабеска - орнамент у арапском стилу који се састоји од стилизованих геометријских и биљних елемената.

Атеље - радионица, радна просторија ликовног уметника или лица које се бави креативним професијама.

Амбалажа - ликовно дизајнирање материјала у коме се пакује и продаје производ.

Б

Барелеф - веома низак, плитак рељеф у скулптури.

Бијенале - изложба која се одржава сваке друге године.

Биста - приказивање главе и горњег дела од човековог тела у вајарству.

В

Валер - одговарајућа француска реч за тон.

Вињета - мали цртеж или

слика која служи као украс на неком тексту.

Витраж - прозор или стаклена површина, израђена или украшена парчићима разнобојног стакла.

Г

Галерија - простор изграђен са наменом за излагање уметничких дела.

Гваш - техника за цртање воденим бојама и белом темпером.

Графички лист - одштампано графичко ликовно дело.

Галеријска скулптура - скулптура која по својој величини може да се излаже у галерији (реалне и минијатурне величине).

Д

Декорација - украшеност, односно украшавање простора, као и појединачних облика украшавања.

Дизајн - цртеж намењен обликовању производа за индустријску производњу.

Дизајнер - уметник, специјалист за естетско обликовање предмета или површина за индустријску производњу.

Ж

Жанр - приказивање слика из свакодневног живота преко ликовног дела.

И

Илустрација - слика или цртеж повезан са догађајима

из писаног текста.

Историја на уметност - наука о појави и развоју уметничких праваца, њихове вредности и историјског значаја.

Илузија - илузија у сликарству је претстављање простора, тона, перспективе итд.

Индустријски дизајн - ликовно обликовање предмета који се производе индустријски, а служе за свакојдневну употребу.

К

Каталог - публикација у којој су потписана сва изложена дела музеја, галерије, изложбе или стваралаштва уметника.

Кич - неуметничка занатска или уметничка продукција. Кич је дело које настаје због јефтине жеље за допадањем, значи допадљиво надокнађивање за уметност, а појавује се као резултат неразвијеније уметничке средине.

Колорит - обојеност, својство, израз, ефекат уметничког дела постигнуто бојом.

Кроки - брз и лаган цртеж једноставних линија са мало детаља. **РЕЧНИК ПОЈМОВА**

Л

Лазурна боја - провидно наношење боје кроз коју се може видети подлога.

Ликовна уметност - заједнички именитељ за архитектуру, сликарство,

вајарство и графику, дела која човек ствара креативно.

Линеарно -

карактеристика сликарског, скулпторског или графичког дела којима је главно изразно средство линија.

М

Марина - уметничко приказивање морског пејзажа.

Минијатура - слика или скулптура изразито малог формата.

Мозаик - уметничко дело које се израђује састављањем разнобојних коцкица од стакла, камена и сл.

Монографија - књига у којој је исцрпно приказан живот и стваралаштво неког уметника.

Монохромнија - сликарско дело израђено само једном бојом.

Н

Натурализам - настојање уметности да се појаве и предмети прикажу истинитије и реалније.

О

Орнамент - геометријски, биљни или зооморфно стилизовани облици којима је украшена нека површина, који могу да се понављају или да варирају.

Омотач - ликовно обликовање, дизајнирање корице за књигу или неки други релкламни материјал.

П

Палета - површина на којој сликар меша боје пре него што их нанесе на дело.

Панорама - приказивање природе са широким и далеким видицима.

Пејзаж - слика на којој се приказује природа.

Примењена уметност - назив уметничко обликованих предмета за употребљиву намену.

Профил - изглед лика или предмета гледаних са стране.

Р

Равна штампа - графичка техника без резбања подлоге (сито-штампа, монотипија, литографија).

Репродуктивна графика - копија или дела која нису ручно штампана, него офсет - индустријском штампом.

С

Сигнатура - својеручни потпис уметника на слици, графици или скулптури коју је израдио.

Скица - провизорна, набацана и недотерана слика, скулптура или грађевина.

Стилизација -

упрошћавање, свођење облика из природе на једноставне и основне облике.

Т

Таписерија - општи назив уметничког дела израђеног од текстилног материјала.

Теракота - општи назив за производе од глина који су учвршћени печењем.

Триптих - ликовно дело састављено од три дела.

Ф

Фактура - површина уметничког дела у сликарству са којом се добијају неке посебне карактеристике површине.

Фигуративност - карактеристика ликовног дела када се на њему може препознати конкретни лик, содржина или мотив.

С

Цртеж - ликовно дело на површини, остварено линијом као главним изразним средством.

Ш

Штафелај - сликарски сталак - носач, ногаре на којима уметник поставља слику при раду.

ТЕСТ 1

82

Драги учениче,

Када будеш дошао до ових тестова, већ си се упознао са већим делом садржине уџбеника. До данас си сигурно научио доста непознатих ствари, а неке су ти већ познате.

Ови тестови су само провера твог знања. Неки делови текста садрже одговоре на постављена питања, а неки се решавају цртањем. Надам се тестови нису тешки и да ћеш их решити без већег напора.

Тестове ћеш попуњавати у време када то одлучи наставник из ликовног, први крајем првог, а други крајем другог полугођа. Одговори на свако питање биће оцењени бодовима које ће одредити наставник из ликовног образовања. Тестови су направљени тако да се могу одвојити од књиге и предати наставнику због оцењивања.

Желим ти успешно решавање тестова, добре оцене и задовољство при раду.

ИМЕ И ПРЕЗИМЕ _____

РАЗРЕД _____

ШКОЛА _____

ДАТУМ _____

1. Да ли некада добијаш жељу да црташ?

- да
 не

2. Да ли познајеш различите технике цртања?

- да
 не

3. Шта више волиш: да црташ, да сликаш или да моделираш?

- да сликам
 да цртам
 да моделирам

4. Заокружи сликарске технике:

☐ туш и перо	☐ оловка
☐ пастел	☐ колаж
☐ акварел	☐ темпера

5. Када видиш слику, да ли она у теби побуђује интерес и да ли застајеш да је разгледаш?

- да
 не
 понекада
 не интересује ме

6. Опиши шта је скулптура?

ТЕСТ 1

84

7. Наведи од којих материјала можеш да направиш скулптуру.

---

8. Да ли знаш шта је графика?

---

9. Можеш ли да нацрташ неки познати знак или амблем?

---

10. Да ли си посетио неки музеј или галерију до сада и наведи где?

---

11. Наведи неколико имена македонских ликовних уметника.

---

12. Наведи неколико имена светских ликовних уметника.

---

13. Да ли си видео уметничко дело у месту где живиш и ако знаш наведи име аутора?

---

14. Наведи ком ликовном подручју припада рељеф.

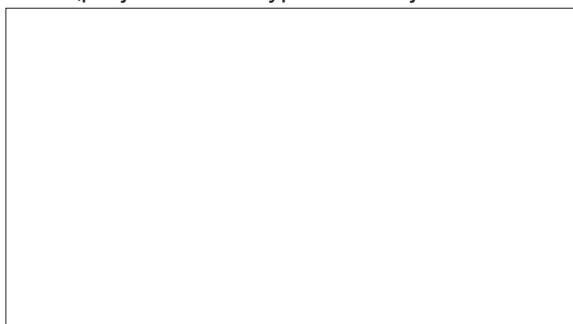
ИМЕ И ПРЕЗИМЕ _____

РАЗРЕД _____

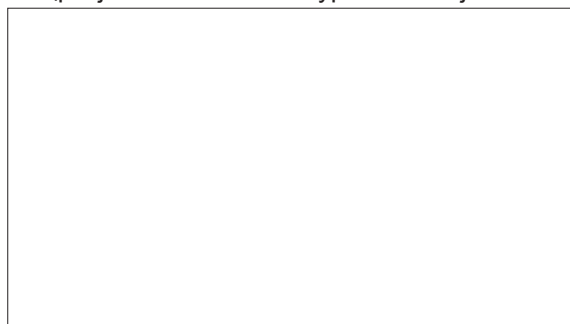
ШКОЛА _____

ДАТУМ _____

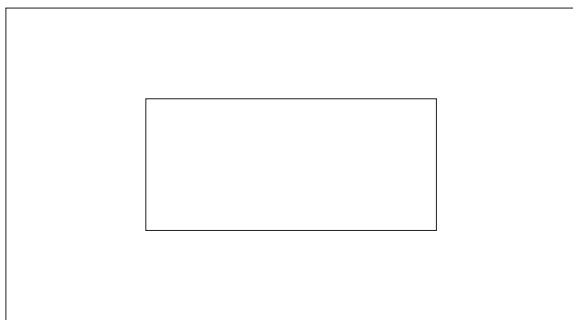
1. Нацртај облик контурном линијом.

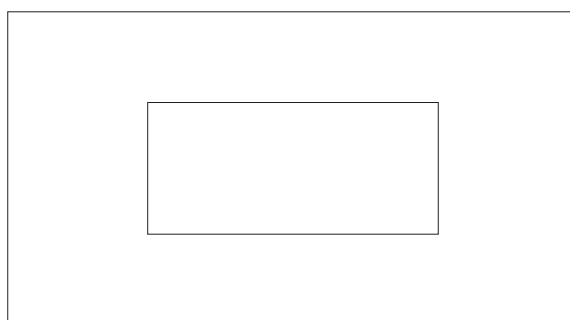
Нацртај исти облик текстурном линијом.

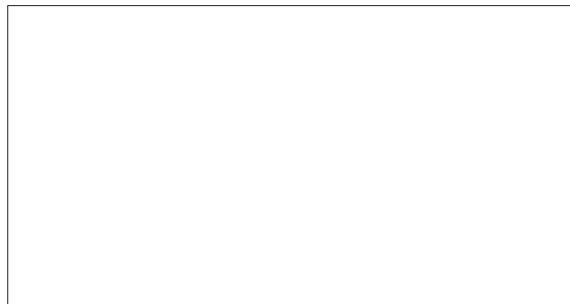
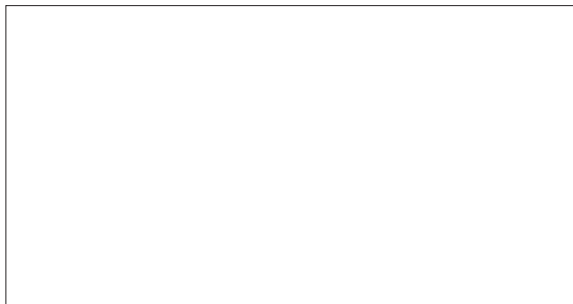
2. Покушај да темпером нанесеш зелену боју у унутрашњи квадрат и њену комплементарну боју у спољашни квадрат.

3. Покушај да темпером нанесеш плаву боју у унутрашњи квадрат и њену комплементарну боју у спољашни квадрат.

3. Нацртај облике са регуларним ритмом у једном и алтернативним ритмом у другом квадрату.

ТЕСТ 2

86

5. Која ти се од двеју слика више допада?

Реноар: Госпођица Гранпел, уље на платну

Пол Кле: **Сенецио**, уље на платну

6. Нацртај групу облика са косим правцем.

A large, empty rectangular box intended for drawing a group of shapes with a diagonal orientation.

7. Нацртај групу облика у хоризонталној композицији.

A large, empty rectangular box intended for drawing a group of shapes in a horizontal composition.

8. Представи јединство сличних облика.

A large, empty rectangular box intended for drawing a group of similar shapes that create a sense of unity.

9. Нацртај нешто по твом избору.

A large, empty rectangular box intended for drawing something according to the student's own choice.

